Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

FRED. NØRGAARD OG HANS JENSEN

VENSTRES HISTORIE I DANMARK

TIDEN 1837-1937

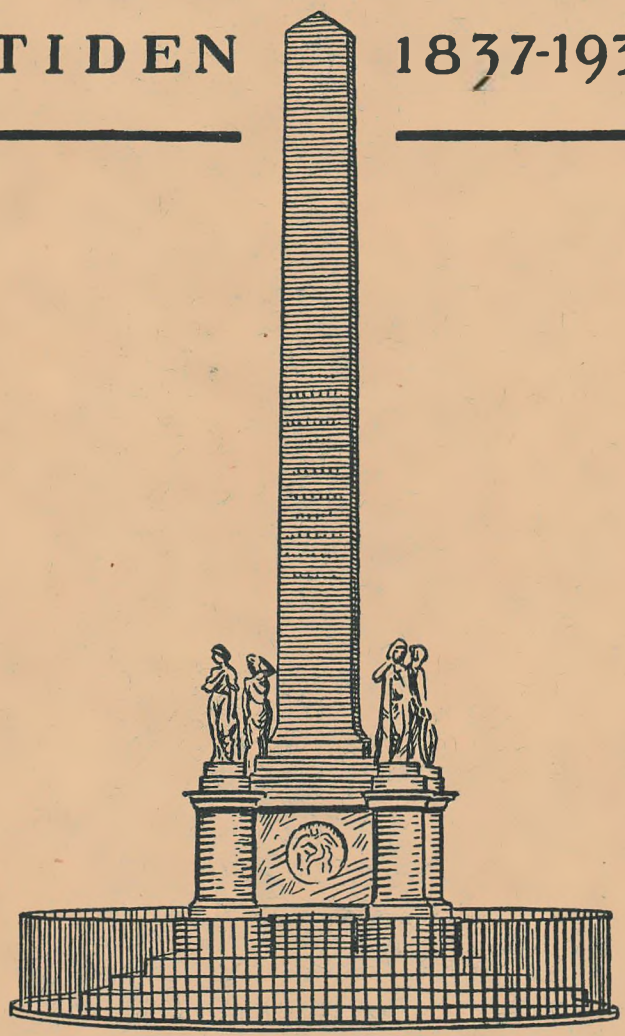

Hefte Nr. 13

KULTURHISTORISK FORLAG

for Finansudvalget.« Lidt efter lidt gravede Venstre med J. C. Christensen som Fører Jorden bort under Højres Fødder. Magtskiftet indtraadte adskillige Aar, inden det politiske Systemskifte kom. Og en og anden Højremand udtalte offentligt, at nu var der ikke anden Vej at gaa end at lade Venstre komme til som Regeringsparti.

Ministeriet Sehesteds Liv blev under disse Forhold kun kortvarigt. En Lov om hemmelig Afstemning ved Rigsdagsvalg blev gennemført i Samlingen 1900—1901. Men mest var Tankerne optaget af det Folketingsvalg, der skulde finde Sted i Foraaret 1901. Gik Venstre atter frem ved det Valg, saa maatte Systemskiftet komme. Det indsaa selv de mest konservative Højremænd.

VENSTRE OG DANMARKS UDENRIGSPOLITIK

I Firsernes bevægede Kampdage, da Spørgsmaalet om vort Forsvarsvæsen laa stærkt i Forgrunden, fik den internationale Fredsbevægelse Fodfæste her hjemme. 1882 dannedes »Foreningen til Danmarks Neutralisering«, der fra 1885 skiftede Navn til »Dansk Fredsforening«. Fr. Bajer var Foreningens Formand fra dens Stiftelse til 1892.

Fredrik Bajer (1837—1922) var Præstesøn fra Vester Egede i Sydsjælland. Han gik Militærvejen, men udtraadte 1865 af Hæren. 1872—95 repræsenterede han Horsenskredsen i Folketinget, sluttede sig, uden at være nogen fast Partigænger, til Venstre, men indtog ikke nogen fremtrædende Stilling inden for sit Parti eller i Tinget. Paa den mellemfolkelige Politiks Omraade stod han derimod ubetinget som Venstres Førstemand.

I det hele sluttede Venstre og Venstres Vælgere sig i stort Tal til Fredssagen. 1893 samlede en Fredsadresse ikke mindre end 240,000 Underskrifter. Adressen opfordrede til, at der skulde afsluttes Voldgiftstraktater, og krævede en Indskrænkning i de militære Udgifter. Langt de fleste af de mange Underskrifter stammede sikkert fra Venstres Vælgere.

Fr. Bajer deltog i adskillige Fredskongresser, saaledes i Verdensfredskongressen i Paris 1889. Han fik paa Kongressen i Rom 1891 stiftet Verdensfredsbureauet og var dets Præsident til 1907.

Fr. Bajer virkede med stor Kraft for, at Danmark kunde opnaa en af Stormagterne garanteret Neutralitet. Han vidste vel, at dette ikke befriede vort

Land for at opretholde et Forsvar, men han mente, at vort Militærberedskab kunde indskrænkes, om en saadan anerkendt Neutralitet kunde sikres vort Land. Den 25. Januar 1885 stillede han i Folketinget en Forespørgsel til Udenrigsministeren om Danmarks Neutralisering som Led i et neutraliseret Norden. Udenrigsministeren svarede, at det var tvivlsomt, om Danmark kunde vinde Fordele ved at opnaa anerkendt Neutralitet, og et Forslag herom til Stormagterne havde ikke nogen Udsigt til at vinde Anklang. Men selv om en saadan anerkendt Neutralitet blev sikret Danmark, maatte vort Lands Forsvarsvæsen holdes i en saadan Stand, at vi selv kunde værne om vor Neutralitet mod pludselige Angreb, indtil Garantimagter, i hvis Interesse det laa, kunde komme os til Hjælp. Efter at have givet sit Svar erklærede Ministeren, at han ikke yderligere kunde deltage i Forhandling om denne Sag.

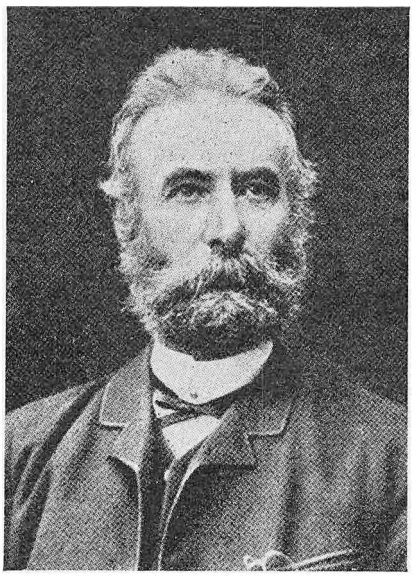

Fr. Bajer.

Spørgsmaalet om Oprettelse af Voldgiftstraktater var i de følgende Aar ofte paa Dagsordenen, støttet af Venstre, men fandt stadig Modstand hos Højre.

Ved Forliget i 1894 lykkedes det det forhandlende Venstre (Bind I, S. 458) at faa medtaget i Rigsdagsbeslutningen som Punkt 4 en Opfordring til Regeringen om, at den ved gunstig Lejlighed skulde søge Danmarks Neutralitet anerkendt og respekteret.

Efter Forliget blev Spørgsmaalet om anerkendt Neutralitet bragt paa Bane af J. C. Christensen. Han spurgte Regeringen, om den havde foretaget sig noget for at faa vort Lands Neutralitet anerkendt. Udenrigsminister Reedtz-Thott gav et benægtende Svar og mente iøvrigt, at Forholdene mellem Stormagterne pegede mod Opretholdelsen af Verdensfreden.

Nogle Uger efter stillede Venstrereformpartiets Bestyrelse en Forespørgsel i Folketinget til Udenrigsministeren om det samme Spørgsmaal. Forud for denne Forespørgsel havde Bestyrelsen den 21. November 1896 en Forhandling med Udenrigsminister Reedtz-Thott. Ved denne Forhandling erklærede Ministeren, at han ikke kunde modtage nogen Opfordring til hos Stormagterne at faa Danmark anerkendt som neutral Stat. En saadan Henvendelse til Stormagterne kunde

skade. Bestyrelsen vedtog derefter at fremsætte en Forespørgsel i Folketinget til Ministeren med C. Hage som Ordfører. Det skete 3. December. Men Venstrereformpartiet frafaldt efter Samtalen med Reedtz-Thott at stille Krav om anerkendt Neutralitet. Dets Forespørgsel handlede kun om Neutralitetsspørgsmaa-

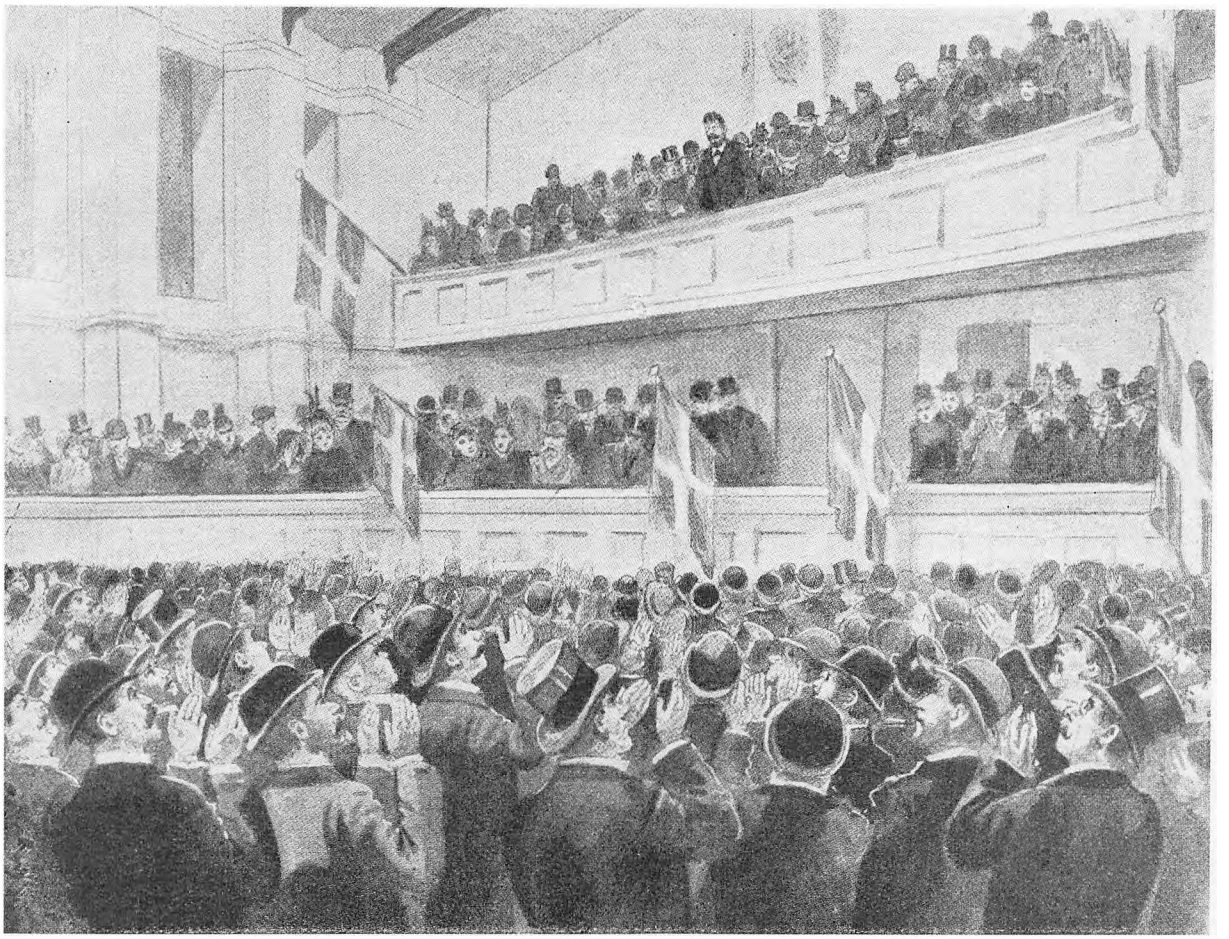

Folkemødet i Lørups Ridehus i Anledning af Udvisningerne i Sønderjylland.

let i Almindelighed. Hage begrundede Forespørgselen og udtalte, at den reelle Betydning af en »særlig neutral Stilling som den, der er tillagt Svejts og Belgien, kan sikkert være omtvistelig. Nogen Betydning tror jeg dog, den har.« Men det var i høj Grad paakrævet og nødvendigt at bibringe Udlandet den faste og bestemte Overbevisning, at dansk Udenrigspolitiks eneste Maal var at holde Danmark uden for internationale Forviklinger og at afværge Muligheden af, at Danmark i Krigstilfælde blev draget ind i de kæmpendes Kreds. Udenrigsministeren svarede, »at Regeringens Udenrigspolitik konsekvent er ret-

tet mod Danmarks Neutralitet som det centrale Maal.« Derpaa stillede C. Hage følgende Dagsorden: »Idet Folketinget forventer, at Regeringen ikke vil lade nogen Lejlighed unyttet til at overtyde Udlandet om, at Danmarks Bestræbelser under en Konflikt mellem andre Stater udelukkende vil være rettede paa at opretholde Landets neutrale Stilling, gaar Tinget over til den følgende Sag paa Dagsordenen.«

Denne Dagsorden blev ved Navneopraab enstemmigt vedtaget med 98 Stemmer, 15 fraværende. Frede Bojsen kunde med Rette udtale, at Dagsordenen var noget af en Udtynding af Rigsdagsbeslutningens Punkt 4, der taler om anerkendt Neutralitet. Og han hævdede, at denne Rigsdagsbeslutning jo stadig opfordrede Regeringen til ved gunstig Lejlighed at søge Danmarks Neutralitet anerkendt.

1898 blev Spørgsmaalet om garanteret Neutralitet igen rejst. Men Marine- og Udenrigsminister N. F. Ravn kunde give den Oplysning, at alle Danmarks Gesandter paa Forespørgsel havde svaret, at der ikke var Udsigt til, at Danmark kunde opnaa garanteret Neutralitet. Efterhaanden gled dette Spørgsmaal da i Baggrunden.

I vor Udenrigspolitik var Forholdet til Tyskland af afgørende Betydning. Saaret fra 1864 blødte endnu. Og Preussernes Tvangsherredømme i Sønderjylland satte Bitterhed i danske Sind. Paa den anden Side havde man i tyske ledende Kredse ingen Tryghed til Danmarks Stilling, om en europæisk Krig skulde udbryde. Man følte sig i Tyskland paa Vagt over for Danmark.

Paa Fredensborg Slot samledes ofte Kongeparrets mægtige Slægtninge, Ruslands Zar og den engelske Tronfølger, Prinsen af Wales, senere Edvard VII. Der blev ikke smedet storpolitiske Vaaben ved disse Fyrstemøder, der først og fremmest forløb som Feriebesøg. Men de vildeste Rygter var i Omløb. Navnlig tillagde man Dronning Louise megen Evne og Vilje til at lægge storpolitiske Planer sammen med sine mægtige Slægtninge. Bismarck saa med ængstelig Opmærksomhed hen til disse Sammenkomster. Der skete i Virkeligheden intet. Den danske Konge og hans Dronning bar ikke Ved til den storpolitiske Ild. Men Rygterne om, hvad der mentes at foregaa ved disse Fyrstemøder, medvirkede til, at Tysklands Utryghed over for Danmark ikke mindskedes. Højreregeringerne indtog en korrekt Stilling over for Tyskland, men de foretog sig ikke noget afgørende til Bedring af Forholdet mellem de to Nabolande.

Det blev Venstres livsvigtige Opgave som Regeringsparti at arbejde for, at Tysklands Mistillid til Danmark fjernedes.

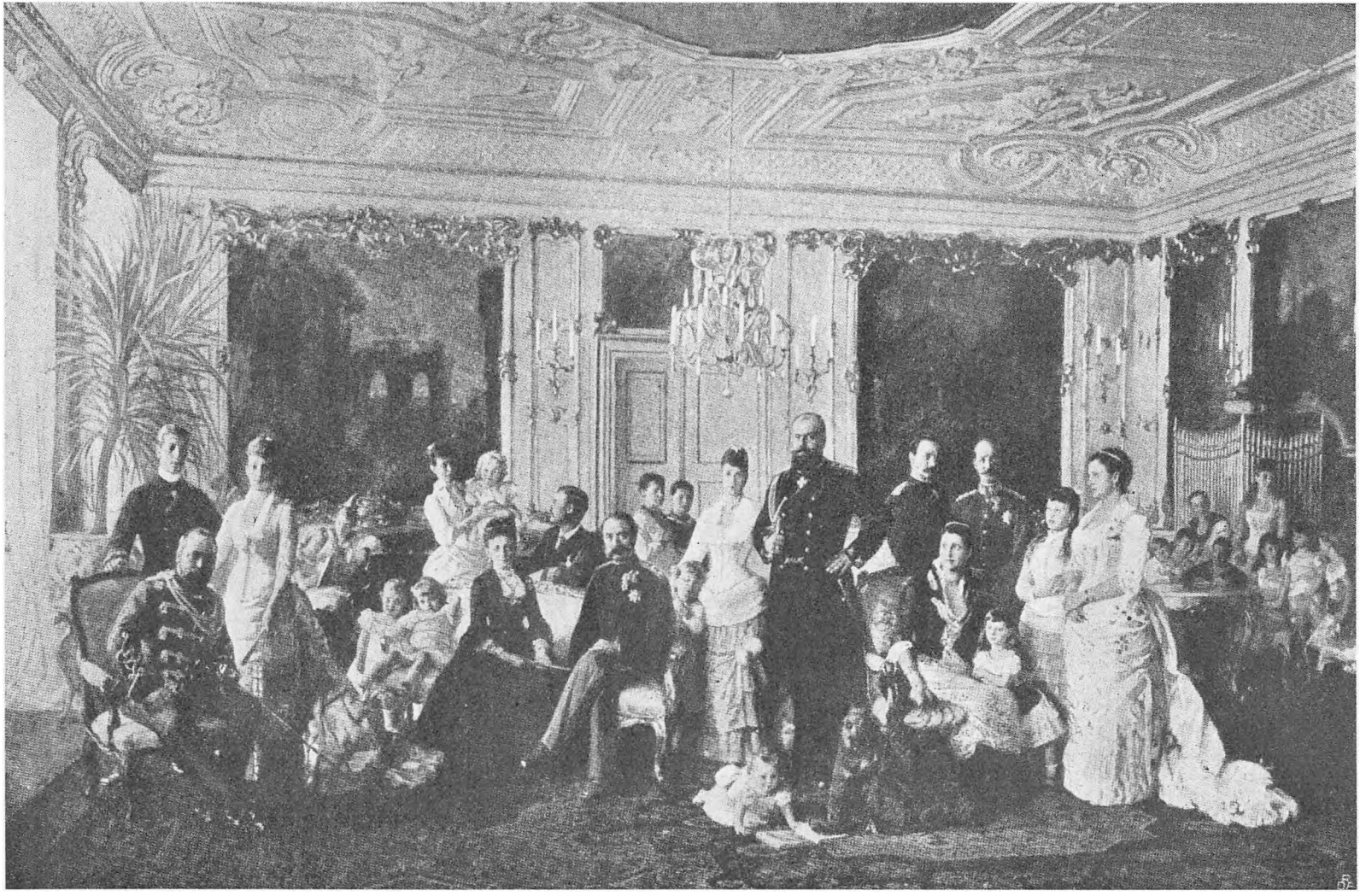

Den kongelige Familie i Havesalen paa Fredensborg.

VENSTRES PRESSE

Venstre paa Rigsdagen har haft en god Støtte i Venstres Presse.

I 1848 skrev en Redaktør, at Provinsavisen for det meste maatte indskrænke sig til at faa en Redaktør, der tillige kan bestyre Bogtrykkeriet, »eller ihvertfald en Mand af underordnet Talent.«

I nyere Tid vilde ingen falde paa at fremsætte en saadan Betragtning. Dagspressen har faaet en saa betydende Stilling i vort Samfund, at en Avis ikke kan nøjes med et »underordnet Talent« som Redaktør. Og den har faaet saa stor en Magt, at man ofte fristes til at spørge, om det er Rigsdagsmændene, der er førende i Politik, eller det er Dagbladene (og Vælgerne). Men tiest har der mellem Venstres Rigsdagsmedlemmer og Venstres Presse været en gavnlig og lykkelig Samvirken til Fremme for den fælles Politik.

Venstre paa Tinge var allerede stort i Tal og stærkt af Indflydelse, inden Venstrepressen havde nogen større Udbredelse og Magt. Det er først i de politiske Kampaar i 70erne og 80erne, at Venstrebladenes Tid kommer. Den stærkt øgede politiske Interesse fødte dem, og Bladenes stigende Holdertal førte nye Vælgere frem i Venstres Rækker.

I København udgik »Morgenposten« (1856—73), udgivet af Folketingsmand J. A. Hansen, men det havde kun ringe Udbredelse. I Provinsen var der i Virkeligheden før 1866 kun tre Venstreblade. Det ældste er »Aalborg Stiftstidende«, hvis Redaktør i en lang Aarrække var den kendte Venstrepolitiker Bernhard Rée. De to andre var »Silkeborg Avis« (oprettet 1857) og »Vejle Amts Folkeblad« (oprettet 1865).

Men i Tiaaret efter 1866 stiftes en lang Række Venstreblade:

1866: »Aarhus Amtstidende«, »Bornholms Tidende«, »Horsens Folkeblad« og »Næstved Tidende«.

1867: »Helsingør Dagblad«.

1868: »Nakskov Tidende«.

1869: »Herning Folkeblad« og »Holbæk-Posten«.

1870: »Møns Folkeblad«.

1871: »Kolding Folkeblad« og »Ringsted Folketidende«.

1872: »Fyns Tidende«.

1873: »Lolland-Falsters Folketidende«, »Vendsyssels Tidende« og »Roskilde Tidende«.

Fra et Møde af Venstreredaktører i 1883.

I Mødet deltog de to socialdemokratiske Redaktører Harald Jensen og Emil Wiinblad.

R. Claussen, Folketm., Nykob. F. — **Hørup,** Folketm., Kbh. — **Berg,** Folketm., Hillerød. — **Jørgen Pedersen,** Folketm., Fs. Tid., Odense. — **Th. Nielsen,** Folketm., Vejle.

Carl V. Petersen, Næstv. Tid. — **Søren Svarre,** Østsj. Flkbl. — **A. Holck,** Ug. Nyb., Kbh. — **Harald Holm,** Dsk. Flktd., Kbh. — **S. Høgsbro,** Folketm., Kbh. — **Adler,** Freden. Kbh. — **A. Hvid,** Danmark, Kbh. — **Fred. Martin,** Sorø Flktd.

Axel Rosenstand, Langelands Avis. — **H. Strandvold,** Helsingør Flkbl. — **H. V. Rasmussen,** Frdb. A. Avis. — **O. Petersen,** Rosk. Dgbl. — **Christiansen,** Rosk. Tid. — **M. Jacobsen,** Holb. A. Dgbl. — **Conrad Hansen,** Holb.-Posten. — **Andr. Sørensen,** Kalundb. Dgbl. — **F. H. Andersen** Ærø Folkebl.

Lind, Ringk. A. Avis. — **Ceder,** Ringk. — **Cl. Madsen,** Mdlf. Avis. — **N. Th. Petersen,** Naksk. Tid. — **Aage Jordan,** Loll. Falst. Flktd. — **R. J. Brandt,** Fnab. Flktd. — **A. C. Bondegaard,** Svb. Avis (Sydf. Tid.) — **C. A. V. Slengerik,** Stubbek. Avis.

J. A. A. Bølling, Ribe A. Tid. — **Dinsen,** Thisted. — **M. Aaberg,** Thist. A. Td. — **A. Andersen,** Vib. St. Flkbl. — **Søren Hansen,** Herning Flkbl. — **Jens Kr. Holm,** Skive Flkbl. — **Thomas Nielsen,** Holstebro Dgbl. — **Poul Christensen,** Ribe Flkbl. — **Enevold Sørensen,** Kolding Flkbl.

V. Carlsen, Vends. Tid. — **E. Carlsen,** Aalborg. — **Jacob Simonsen,** Aalb. Stiftst. — **H. J. Hansen,** Hobro Dgbl. — **C. Jensen Rye,** Rand. Dgbl. — **V. Bjørnbak,** Aarh. Amtst. — **A. Bjørnbak,** Aarh. Amtst. — **J. M. J. Lilholt,** Lemv. Flkbl. — **C. I. Jørgensen,** Nyborg Dgbl.

Oluf H. Jørgensen, Skandb. A. Avis. — **H. S. Sørensen,** Silkeb. Avis. — **N. Johan Laursen,** Aarh. Flkbl. — **Emil Bojsen,** Horsens Flkbl. — **Rich. Madsen,** Vejle A. Flkbl. — **Harald Jensen,** Demokr., Aarh. — **Emil Wiinblad,** Soc.-Demkr., Kbh. — **R. G. Aagaard,** Grenaa Flkt. — **I. Sørensen,** Samsø Avis.

1874: »Frederiksborg Amts Avis«, »Randers Dagblad«, »Grenaa Folketidende« og »Lemvig Folkeblad«.

1876: »Skanderborg Amtsavis« og »Østsjællands Folkeblad«.

1871 købte J. H. G. Tauber (Folketingsmand 1869—92) Højrebladet »Sorø Amtstidende« (oprettet 1815) og gjorde det til Organ for Venstres Politik. Omtrent paa samme Tid rykker ogsaa »Ribe Amtstidende« (stiftet 1854) og »Svendborg Avis« (stiftet 1863) ind blandt Venstrebladene. Og 1873 fik Venstre et Hovedstadsblad i »Morgenbladet«. Det ophørte at udkomme 1892.

I Aarene efter Halvfjerdsernes Midte til Aarhundredeskiftet ser bl. a. følgende Venstreblade Lyset:

1877: »Morsø Folkeblad«, »Kalundborg Dagblad« og »Viborg Stifts Folkeblad«.

1878: »Sorø Folketidende«, »Vordingborg Dagblad« og »Roskilde Dagblad«.

1879: »Kjellerup Avis«.

1880: »Holbæk Amts Dagblad«.

1881: »Ærø Folkeblad«, »Holstebro Dagblad« og »Bornholms Dagblad«.

1882: »Skive Folkeblad« og »Thisted Amtstidende«.

1883: »Faaborg Folketidende«.

1887: »Assens Amts Avis«.

1889: »Aalborg Amtstidende«.

1890: »Folkebladet for Svendborg Amt«, »Esbjerg Avis« og »Fredericia Dagblad«.

1891: »Venstres Folkeblad« og »Randers Venstreblad«.

1892: »Middelfart Venstreblad« og »Fyns Venstreblad«.

Af Hovedstadsblade, der støttede Venstre, opstod i samme Tidsrum: »Politiken« (1884), »København«, stiftet af Ove Rode 1889, og »Dannebrog«, oprettet 1892 af P. A. Alberti. Det gik ind 1910.

De fleste af Venstres Blade begyndte ganske smaat. Næsten overalt skulde Højres Aviser trænges ud. Men de politiske Kampaar var en gunstig Tid for Bladene. Deres Holdertal steg langsomt, men støt.

Det er ikke muligt i en kort Oversigt som denne at give en Omtale af alle Venstres Blade. Kun enkelte kan nævnes.

Af jydske Venstreblade er »Aarhus Amtstidende« og »Aalborg Amtstidende« tidligere omtalt (under Skildringen af Vilhelm Lassen og N. Neergaard).

»Horsens Folkeblad«, der havde haft en noget omtumlet Tilværelse, fik 1876 en

Redaktør, der viste sig at være den rette Mand. Han hed Emil Bojsen og var Broder til Frede og Peter Bojsen. Han tog Studentereksamen 1872, senere Landmaalereksamen, men var stærkt politisk interesseret og vilde til Bladvirksomhed. Horsensegnens Venstremænd vovede at betro Redaktørstolen til dette ubeskrevne Blad, en ung Mand paa 22 Aar; ældre var han ikke, da han tog fat i Horsens. Men de blev ikke skuffede. Bojsen satte ind med vældig Kraft. Han gik angrebsvis til Værks, han agiterede ved Møder. Han blev en politisk Vækker for sin Egn. Bladets Kaar var trange nok. Det siges, at der ofte om Vinteren var saa koldt paa dets Kontor, at Redaktøren og Redaktionssekretæren maatte tage Livtag med hinanden for at faa Varme i Kroppen. Men Bojsen skabte Ry om Bladet, Tiden arbejdede med, og snart kom den sikre Fremgang. I Provisorieaarene stod Bojsen yderst til Venstre. Han deltog ivrigt i Riffelbevægelsen og opfordrede til Skattenægtelse. Ogsaa videre ud end til Horsensegnen gik hans Virksomhed. I nogle Aar, fra 1888, var han Formand for Venstres Landsorganisation, en Sammenslutning af Grundlovsværne-, Fremskridts- og demokratiske Foreninger.

Emil Bojsen.

Stærke Ord brugte Bojsen i den politiske Kamptid, men maatte indrømme, at Handling ikke altid svarede til dem. Dette var vel en af Grundene til, at han senere sluttede sig til den forhandlende Reformpolitik, som Broderen Frede Bojsen var Hovedmanden for, og som forberedte Forliget. Ogsaa selve det storpolitiske Forlig billigede Bojsen, men han var ikke blandt dem, der talte højest om dets Fortræffelighed. Han døde 1898, kun 44 Aar gammel.

I hans Naboby mod Syd, i Vejle, virkede en af hans Lærlinge, Chr. Søndergaard, som Redaktør af »Vejle Amts Folkeblad«, hvis første Nummer udgik 20. Oktober 1865. Dets første Redaktør var den senere saa kendte Politiker Thomas Nielsen. Ogsaa dette Blad havde i nogle Aar omskiftelige Kaar. Thomas Nielsen maatte snart forlade sin Stilling som Redaktør. Han var Lærer i Birk ved Herning, men Myndighederne gav ham Valget: Lærer eller Redaktør. Han valgte Skolen. En Tid blev Bladet ledet af Rasmus Nielsen (1879—1913 Folketingsmand for Herningkredsen). 1869 blev Thomas Nielsen Medejer

Folketingsmand Rasmus Nielsen.

af Bladet, 1882 Eneejer. Efter hans Død, 1895, overgik det til et Aktieselskab.

»Vejle Amts Folkeblad«s egentlige Opgangstid kom først, da Chr. Søndergaard blev dets Redaktør. Han var født 1860, Seminarist fra Gedved, senere en Tid Lærer ved Seminariet dér, og fra »Horsens Folkeblad« kaldtes han 1892 til at være Redaktør af Vejlebladet. Han var paavirket af saa vidt forskellige Personligheder som Lars Bjørnbak, P. Bojsen og Præsten Otto Møller i Gylling.

Søndergaard sluttede sig fra første Færd af til Frede Bojsens Politik. Han ofrede sig helt for sit Blad, skrev selv meget, ikke alene om Politik, men om alle Dagens og Livets Spørgsmaal. Hans daglige Smaastykker under Mærket »Vejlenser« bragte ofte Bud om megen Livsvisdom. I Dagens Politik stod han stadig i det forhandlende Venstres Lejr, men han tilskyndede ofte til en Sammenslutning af Venstrereformpartiet og det Parti, han tilhørte. Han var en af Venstrepressens mest særprægede Redaktører. Han døde 1933.

Den Bergske Presse er et stort Kapitel for sig i dansk Venstrepresses Historie. En lang Række Blade skylder C. Berg deres Tilblivelse. Naturligt nok begyndte han i Kolding, hans Valgkreds, med »Kolding Folkeblad«, hvis første Nummer, fraset et Prøvenummer, udkom 1. Januar 1872. Et Par Aar omtrent blev det trykt i »Vejle Amts Folkeblad«s Trykkeri, fra 21. Oktober 1873 udgik det fra eget Trykkeri i Kolding. Det blev Moderblad for en Række Bergske Blade i Jylland: »Ringkøbing Amts Dagblad«, »Holstebro Dagblad«, Lemvig Folkeblad«, »Viborg Stifts Folkeblad«, Thisted Amtstidende« o. fl., som en Tid lang blev trykt, eller delvis trykt, i Koldingbladets Trykkeri.

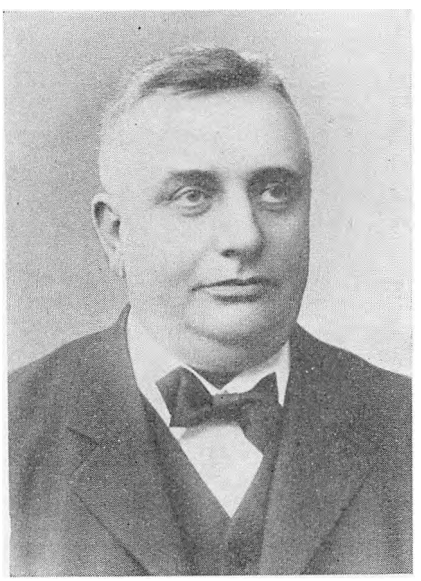

Chr. Søndergaard.

1874 stiftede C. Berg »Frederiksborg Amts Avis« i Hillerød. Nordsjælland var en fast Borg for Højre. Her maatte da bygges en Skanse for

Venstres Arbejde. I Aarene 1876—84 boede C. Berg i Hillerød og deltog sammen med Redaktøren, H. V. Rasmussen, i Bladets Ledelse. 1892 blev Sønnen Sigurd Berg Medredaktør, 1895—1905 var han dets ansvarlige Leder med Laurids Hansen som Medredaktør fra 1901.

Sigurd Berg.

De Bergske Blade havde ligesom andre Venstreblade i de første Aar saare trange Kaar. »»Frederiksborg Amts Avis« kostede mig en smuk lille Formue«, sagde C. Berg engang. Men »overalt syntes jo Foraaret at bryde frem, alle Vegne var der Grødevejr i Sindene«, skrev Enevold Sørensen, den første Redaktør af »Kolding Folkeblad«. Ogsaa for de Bergske Blade kom der Medbørsdage. En Kreds af dygtige Mænd arbejdede ved Bladene: Enevold Sørensen, H. V. Rasmussen, Kr. Olsen (Kolding og Hillerød) og Chr. Nielsen (Ringkøbing) for blot at nævne nogle, der indtog ledende Stillinger før Systemskiftet.

Af de Bergske Blades Redaktører fik Enevold Sørensen ogsaa en fremskudt Plads som aktiv Politiker. Han er født 1850 i Karrebæksminde ved Næstved, tog Lærereksamen fra Blaagaards Seminarium 1869 og blev 22 Aar gammel — i samme Alder som Emil Bojsen — Redaktør af Koldingbladet. Der var ikke noget blændende over Enevold Sørensens Fremtræden, hverken som Taler eller som Skribent. Han var nøgtern og klar, og det store Sving laa ikke for ham. Med stor Flid og Kyndighed og med megen Forretningssans styrede han den efterhaanden store Bladvirksomhed i Kolding. »Kolding Folkeblad« var under hans Ledelse et stærkt politisk præget Blad, og hans kloge og klare Artikler blev toneangivende inden for den Bergske Bladskreds. 1882—1901 var han Medlem af Byraadet og vandt ogsaa Respekt for sit dygtige Arbejde her. 1894—1901 var han Formand for Foreningen af Venstreblade.

Sigurd Berg.

1887 valgte Vonsildkredsen ham til sin Re-

Enevold Sørensen.

præsentant. Han blev ikke genvalgt ved Valget 1892, da Højre tog Kredsen. Men 1898—1910 var han Folketingsmand for Koldingkredsen. Ogsaa i Folketinget blev hans solide Dygtighed i saglige Spørgsmaal taget stærkt i Brug, bl.a. i nogle Aar som Medlem af Finansudvalget.

Enevold Sørensen blev Indenrigsminister i det første Venstreministerium. Han hørte ikke til dem, hvis Navn lyste med særlig Glans, men han var vel skolet — kommunalt og politisk — til at indtage den Plads, han fik.

Venstrepressen havde sin store Andel i de Venstresejre, der førte til Systemskiftet, og det føltes naturligt, at en af dens Mænd fik Sæde i det Ministerium, der var Kampens og Sejrenes Resultat.

Paa Fyn var »Fyns Tidende« i Odense Venstres Hovedorgan. Det blev stiftet bl. a. af Folketingsmændene Kl. Berntsen og A. Tange og Folkesangeren Morten Eskesen. Ogsaa her bød de første Aar paa store Vanskeligheder. »Fyns Tidende« begyndte 1872 med 500 Holdere, men en stor Del af dem forlod det, inden et halvt Aar var gaaet. Dets Regnskab for 1875 balancerede med 13,334 Kr., saa smaa var Forholdene. Men Fremgangen kom. En støt Stigning i Holdertal viste det: 2,000 i 1885, godt 8,000 i 1900.

Den Mand, der i Aarene indtil Systemskiftet gav »Fyns Tidende« Præg og Anseelse, var først og fremmest Jørgen Pedersen, der tiltraadte som Redaktør 1. Januar 1873. Han ledede Bladet til 1902, men fortsatte derefter som Medarbejder og Udgiver.

Jørgen Pedersen.

Jørgen Pedersen var Fynbo, født i Nørre Lyndelse 1841, Søn af Fæstehusmand Peder Jørgensen. I sin Færd og Fremtræden gav han dog mere Udtryk for Jydens end for Fynboens Sind. Han »tjente Bønder« i tre Aar efter sin Skoletid. Men han havde altid haft Lyst til Bogen, og han mente, at Hovedet var bedre end Benene, der

gjorde Knuder, naar han i Dagevis skulde følge Plov eller Harve. Han var en Vinter Elev paa Kolds Højskole i Dalby, tog senere Lærereksamen, var i nogle Aar Lærer ved Kolds Højskole i Dalum, senere ved Vejstrup Højskole.

Grundlovskampen 1865—66 vakte hans politiske Interesse. I Kolds Enspændervogn med »gamle Sorte« for kørte han, bl. a. til Hindsholm, for at samle Underskrifter paa en Adresse til Regering og Rigsdag om Junigrundlovens Bevarelse.

»Fyns Tidendes« Bygning i Odense.

Som Redaktør kom han paa sin rette Plads. Faa har skrevet saa lysende klart om politiske Spørgsmaal som han. Han havde gaaet i Kolds Skole, var en trofast Ven af Frihed i Skole, i Kirke, og i Folkeliv, og hans Blad prægedes deraf. 1885 knyttedes en anden Fynbo, P. H. Nygaard, til Bladet. Han blev Medredaktør 1898 og ansvarshavende efter Jørgen Pedersens Fratræden 1902.

Det politiske Arbejde paa Tinge optog nemlig mere og mere af Jørgen Pedersens Tid. Han valgtes 1876 til Folketingsmand for Assenskredsen, repræsenterede den med en kort Afbrydelse til 1886, og fra 1886 til sin Død, 1920, havde han Sæde i Landstinget. Som Politiker var han saglig, besindig, forsigtig, maadeholdende og mæglende, men kunde dog i Kamptider udtale sig med stor Skarphed. Hans Natur og Anskuelser gav ham en selvskreven Plads i det forhandlende Venstre, og i Landstinget fik han en overordentlig fremskudt Stilling som det forhandlende Venstres Ordfører, senere som Venstres Fører. Men en Omtale heraf hører naturligst hjemme i den almindelige Fremstilling af Venstres Historie.

I Fyns næststørste By, i Svendborg, var Bladtonen en anden end i Odense. Her regerede A. C. Bondegaard ved »Svendborg Avis«. Han var Bergs Mand. Han stammede fra Koldingegnen, tog Lærereksamen, var nogle Aar Lærer paa Navigationsskolen paa Bogø, lærte Berg at kende, blev Redaktør af »Svendborg Avis« 1882 og var det til 1919. Han førte en overordentlig skarp Pen, navnlig i Provisorieaarene. Et Vers fra de Aar, da Bondegaard var Redaktør og For-

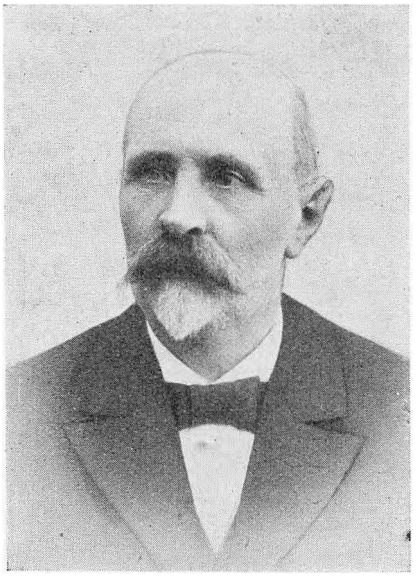

A. C. Bondegaard.

fatteren Carl Ewald Redaktionssekretær, minder derom:

> Naar Bondegaard bli'r gammel,
> og lange Ewald dør,
> saa bli'r der Fred i Svendborg,
> men heller ikke før.

Saa fast stod Bondegaard paa Bergs Side, og saa haardt førte han Kampen mod alle Forligstilbøjeligheder, at det forhandlende Venstre 1890 oprettede sit eget Blad i Svendborg: »Folkebladet for Svendborg Amt« med H. R. Egebjerg som Redaktør. Bladet sammensluttedes 1911 med det konservative »Svendborg Amtstidende«.

Ogsaa paa Sjælland havde Venstres Blade efterhaanden faaet betydelig Udbredelse efter den Tids Forhold. Først og fremmest maa nævnes »Sorø Amtstidende« i Slagelse.

Dette Blads Historie gaar helt tilbage til 1815. Det Aar, den 3. Januar, udkom dets første Nummer under Titlen: »Avis for ti Kjøbstæder, Slagelse, Sorøe, Ringsted, Korsør, Kalundborg, Holbæk, Nykjøbing, Nestved, Skjelskjør, Vordingborg og deres Omegn«. Senere skiftede det til »Den vestsjællandske Avis«, og først 1845 tog det Navnet »Sorø Amtstidende«. Det udkom oprindelig to Gange ugentligt, senere fire Gange, og først 1868 blev det Dagblad. Som før nævnt købte Folketingsmand Tauber det i 1871 og gjorde det til et Venstreblad. 1874 blev det overdraget til et Aktieselskab.

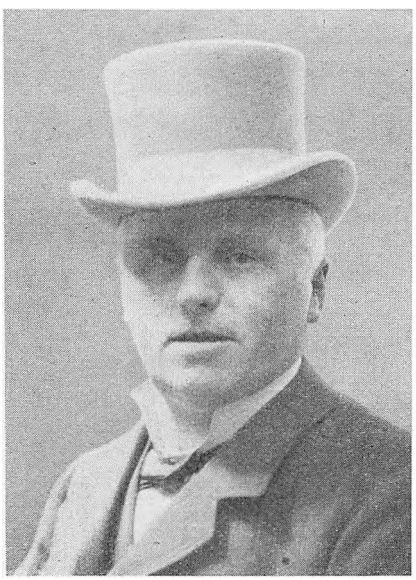

Hans Jensen.

Tauber var stærkt optaget af sit politiske Arbejde, og den Mand, der gav Bladet Præg og Magt og skabte dets Anseelse, var Redaktør Hans Jensen.

Hans Jensen er Fynbo, født 1. Oktober 1852 paa Veflinge Mark ved Bogense. Han lærte Mølleri og tog senere Lærereksamen — mange af Venstres Re-

daktører, og ikke de ringeste, er udgaaet fra Seminarier. I sin Ungdom blev Hans Jensen stærkt paavirket af grundtvigsk Aandsliv. Som Elev paa Skaarup Seminarium gæstede han ofte Ryslinge og Vejstrup for at høre Vilhelm Birkedal prædike. Og da den unge Fynbo overflyttedes til Sjælland, mødtes han her med grundtvigske Kredse. De rige Ungdomsoplevelser, han fik, prægede ham for Livet. 1876 blev han Medarbejder ved »Sorø Amtstidende«, 1881 Redaktionssekretær, 1890 Medredaktør, næste Aar ansvarshavende, og endnu virker han som Redaktør ved Bladet (fra 1917 sammen med Redaktør, cand. jur. Wald. Petersen).

Søren Svarre.

Hans Jensen er Journalist blandt de første. Hans Stil er frisk, ejendommelig og personlig, ofte præget af Lune. Tit klang Skræp, naar han tog til Orde i sit Blad. Han sluttede sig 1890 til det forhandlende Venstre, førte en skarp Pen over for Modstanderne, lagde sjældent Dyne imellem, naar han vilde ramme. Og ofte forfægtede han selvstændigt Anskuelser om politiske Spørgsmaal uden at spørge om Forlov hos Førerne paa Rigsdagen. Faa Redaktører har formaaet at give deres Blade saa alsidigt et Præg, som Hans Jensen gav sit. Og han glemte ikke de brede Lag, naar han skar sin Avis til. Han har ikke været ensidig i sit Valg af Stof om kirkelige og folkelige Emner, men hans grundtvigske Livsopfattelse har især givet Bladet et Særpræg, der gør det kendeligt fra andre. I Skole- og Kirkespørgsmaal har han altid uden Vaklen hævdet Frihedens Linje.

Et andet sjællandsk Blad, »Holbæk-Posten«, havde paa mange Omraader samme Særpræg som »Sorø Amtstidende«. Dets Redaktør var 1888—1916 H. J. Hansen, en Bondesøn fra Ribeegnen. Han havde Lærereksamen fra Gedved, var en halv Snes Aar Friskolelærer i Høve i Odsherred, indtil han 39 Aar gammel blev »Holbæk-Posten«s Redaktør. Ogsaa han levede stærkt med i grundtvigsk Aandsliv, og hans Blad bar Præg deraf.

I Østsjælland, i Køge, virkede en Redaktør, der politisk og paa anden Vis var forskellig fra de to sidstnævnte, Søren Svarre ved »Østsjællands Folkeblad«. Han hører til de ikke faa Journalister, der forlod Typografkassen og tog Plads

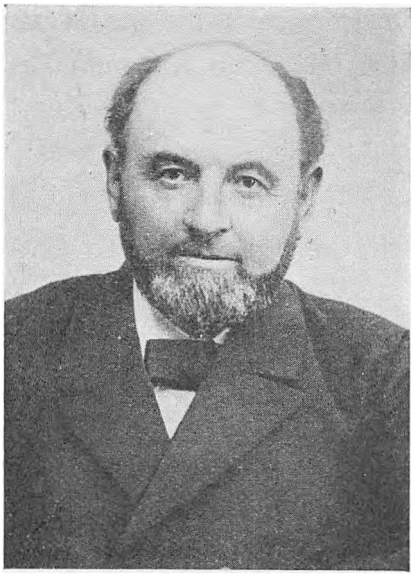

Rasmus Claussen.

ved Redaktørbordet. Han var en Smedemestersøn fra Slagelse, født 1851. I nogle Aar arbejdede han i »Sorø Amtstidende«s Trykkeri, var Vinteren 1875—76 Elev hos Dr. Gotfred Rode paa Skovgaard Højskole ved Ordrup og blev 1876, kun 25 Aar gammel, Redaktør af Venstres nystiftede Blad i Køge. Han sluttede sig til den Hørupske Gruppe, angreb Forliget stærkt, støttede Venstrereformpartiet, men stod siden som Venstreløsgænger. Hans Kongstanke var et samlet Venstre. Som Journalist hører han til Venstrepressens betydeligste. Han døde 1920.

I Sydsjælland var »Næstved Tidende« Venstres førende Blad. Det er oprettet 1866 af Carl Victor Petersen, og fra 1886 til sin Død 1912 ledede en Søn, Regnar Petersen, Bladet. 1878 oprettedes »Vordingborg Dagblad« som Filialblad, 1890 overtog »Næstved Tidende« et Blad i Præstø, der fra 1894 udgik under Navnet »Præstø Avis«, og 1895 »Sydvestsjælland«. »Næstved Tidende« spændte da og spænder endnu med sine Filialblade over hele Sydsjælland og en Del af Vestsjælland. Redaktør Regnar Petersen gik mod Forliget 1894, og »Næstved Tidende« var i sin Læsekreds en kraftig Støtte for Venstrereformpartiet.

Paa Falster og Lolland var Venstres Hovedblade »Lolland-Falsters Folketidende« i Nykøbing og »Nakskov Tidende« i Nakskov. Det førstnævnte stiftedes af Rasmus Claussen, en Gaardfæstersøn fra Langeland, f. 1835. Han overtog Fæstegaarden 1859, men 1870 købte han en Gaard i Idestrup Sogn paa Falster. Han deltog livligt med Mund og Pen i Drøftelse af Dagens Spørgsmaal. 1872—1903 var han Folketingsmand for Nykøbing F.-Kredsen. Han stiftede »Lolland-Falsters Folketidende« 1873, og 1876 forpagtede han »Nakskov Tidende«, der var oprettet 1868. Han beherskede da bladligt store Dele af Lolland-Falster. Efter forskellige

N. Th. Petersen.

Svingninger mellem Venstregrupperne sluttede han sig til Bojsens Forhandlingspolitik og var i første Række blandt de Mænd, der under Bojsens Førerskab gennemførte Forliget. Senere fjernede han sig fra det forhandlende Venstre uden dog at søge Optagelse i Venstrereformpartiet. Ham skyldtes det især, at Venstre fik en stærk Stilling paa Lolland-Falster. I en Række Aar var Aage Jordan Nykøbingbladets Redaktør og Medudgiver. Rasmus Claussens Søn, Forfatteren Sophus Claussen, var Medredaktør 1895—99. »Nakskov Tidende« blev 1878—1908 udgivet og redigeret af N. Th. Petersen, Svigersøn af Rasmus Claussen. Han var i en Række Aar Formand for »Foreningen af Venstreblade i Danmark«. Han døde 1908. C. C. Haugner overtog samme Aar Redaktionen og købte 1910 Bladet. Siden er det overgaaet til et Andelsselskab.

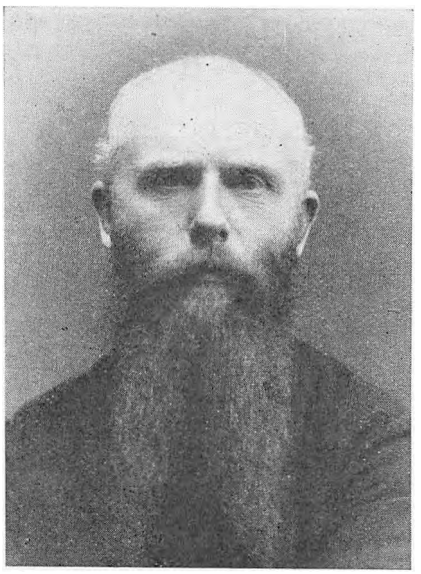

M. M. Smidt.

Paa Bornholm talte »Bornholms Tidende« Venstres Sag. Det er stiftet 1866 af P. R. Dam, som 1857—92 repræsenterede Aakirkebykredsen i Folketinget. Han var Bladets Redaktør til 1881. Men den, der i længst Tid ledede Bladet, var M. M. Smidt, som redigerede det 1881—1913. Smidt var Sønderjyde, Seminarist fra Tønder Seminarium 1862, derefter Lærer ved forskellige Skoler, bl. a. Kolds Højskole, og Friskolelærer i Aakirkeby i en halv Snes Aar, indtil han overtog Ledelsen af »Bornholms Tidende«. Han gav Bladet et stærkt nationalt Præg, førte en skarp Pen. Han stod den Bergske Gruppe nærmest. Begge de to bornholmske Folketingsmænd, M. P. Blem og Ingvard Jensen, gik da ogsaa mod Forliget og sluttede sig senere til Venstrereformpartiet.

Ved Aarhundredeskiftet, forud for Systemskiftet, støttedes Venstre paa Rigsdagen da af en lang Række dygtigt ledede Dagblade, hvoraf kun et Faatal har kunnet omtales i denne korte Oversigt. De havde voksende Udbredelse hver paa sin Egn.

Deres stigende Indflydelse skyldtes ikke alene, at de var Talsmænd for en Politik, der for Venstrereformpartiets Vedkommende stod i Fremgangens Tegn,

men ikke mindre, at deres Ledere havde Sind og Evne til at gøre Bladene alsidige med Stof fra alle Livets Egne.

Det har været — og er — Venstrepressens særlige Styrke, at den ikke alene giver god Plads til politisk Oplysning og Agitation og dygtigt redigeret Nyhedsstof, men ogsaa har været og er Budbringer for folkelige og kirkelige Bevægelser.

FOLKETINGSVALGET 1901

Rigsdagssamlingen 1900—01 sluttede først den 30. Marts, skønt Folketingsvalget var fastsat til 3. April, Dagen før Skærtorsdag (Valgperioden udløb 5. April). For Folketingsmændene var der da kun levnet en uanstændig kort Tid til Vælgermøder.

Nogle Dage før Valget udsendte Venstrereformpartiet et Valgmanifest. I dette fremhæves, at Partiet i den forløbne Valgperiode har ført den almindelige Valgrets Sag med den Alvor og Fasthed, som Vælgerne ved Valget i 1898 paa en saa fremtrædende Maade gav det Evner og Kræfter til. Derefter nævnes en Række Reformer, som Partiet har arbejdet for, og det siges, at Partiet har hævdet Folketingets Hovedindflydelse paa Finansloven, »saa de aarlige Finanslove nu i højere Grad end tidligere bærer Folketingets Præg.« Og Partiet anmoder nu om Vælgernes Støtte til at fortsætte det begyndte Arbejde. Derimod nævner Opraabet intet om Venstres Maal: Folketingsparlamentarismens Sejr.

Det forhandlende Venstre udsendte et ganske kort Valgmanifest. I dette hed det: »Vi er fremdeles forvissede om, at kun en gennemført Forhandlingspolitik kan bringe Løsning saavel af de forskellige Opgaver som af den konstitutionelle Strid.«

Frede Bojsen stillede sig ikke ved Valget. Han udtalte til Sofus Høgsbro, at Grunden hertil særlig var Hensyn til hans Helbred. Men han havde ogsaa Følelse af, at hans Person var en Hindring for en nærmere Forbindelse mellem hans Parti og Venstrereformpartiet. Nogen Tid efter Valget modtog han en Takadresse fra omtr. 1100 Vælgere paa Møen.

Heller ikke Peschcke Køedt ønskede Genvalg. I hans Sted og med hans Anbefaling opstillede Venstre i Slagelsekredsen Redaktør Anton Bing. Ved et stort Møde i Slagelse 31. Marts talte han for Bings Valg og sluttede sin Tale med at sige: Da jeg første Gang blev valgt til Folketingsmand, fandt jeg om Aftenen

paa mit Værelse en Buket Roser. Den ædle Giver var Anton Bing. Det vilde være mig en stor Glæde, om jeg den 3. April kunde gøre Gengæld. — Bing sejrede med 12 Stemmers Flertal.

Ogsaa ved dette Valg var der visse Aftaler om Støtte mellem Venstrereformpartiet og Socialdemokratiet. Men de var ikke saa omfattende som tidligere. Socialdemokratiet opstillede Kandidater i nogle Kredse, som Venstrereformpartiet sad inde med. Det var saaledes Tilfældet i Faksekredsen, hvor Socialdemokratiets kommende Fører, Th. Stauning, uden at blive valgt, for første Gang bejlede til Vælgernes Gunst. Ogsaa i Slagelsekredsen opstillede Socialdemokratiet. I Skjoldelevkredsen stod der en Socialdemokrat paa Valgtribunen mod en af det forhandlende Venstres Mænd, medens Venstrereformpartiet undlod at opstille. I andre Kredse støttede Socialdemokratiet Venstrereformpartiets Kandidater.

Højres Stilling ved Valget var meget svag. Indre Splid svækkede, og Trafikminister Juul-Rysensteen styrkede ikke sit Parti, da han forflyttede en Trafikassistent og en Pakmester. Han undgik i det mindste ikke Skin af, at han handlede saaledes, fordi de tvangsforflyttede var Regeringens politiske Modstandere.

Et af de Valg, der vakte den største Opmærksomhed, var Valget i Kalundborg-Samsøkredsen. Venstrereformmanden Christopher Krabbe havde repræsenteret denne Kreds 1864—84 og fra 1895. Og han stillede sig atter ved Valget 1901. Hans Datter, Fru Margrete von Wildenradt-Krabbe, overtog Nytaar 1900 det gamle danske Blad »Dannevirke« i Haderslev. Hun støttedes ogsaa økonomisk fra tysk Side. I Bladet rettede hun de voldsomste Angreb paa de sønderjydske Førere; navnlig H. P. Hanssen blev udsat for de groveste Fornærmelser fra hendes Side. Hun kaldte hans Blad, »Hejmdal«, »det danske Smudsblad i Aabenraa«, og om H. P. Hanssen brugte hun meget nedsættende Vendinger. At en dansk Folketingsmands Datter, støttet af Tyskerne, haanede og æreskændede vore Folkefæller i Sønderjylland, vakte den pinligste Opmærksomhed i alle danske Kredse, og Skolebestyrer Niels Hjort i København henstillede til Krabbe at tage Afstand fra Datterens Samvirken med de preussiske Myndigheder og hendes Angreb paa H. P. Hanssen og de andre danske Førere. Men Krabbe gav et utilfredsstillende Svar herpaa. Da blev der fra national Side rejst en voldsom Bevægelse mod ham i hans Valgkreds. Direktøren for Zoologisk Have, Julius Schiøtt, stillede sig mod Krabbe, men trak sig — for at samle alle Krabbes Modstandere om en Nejafstemning — tilbage inden Valg-

dagen. Valghandlingen foregik det Aar paa Samsø, men paa Valgdagen talte Georg Brandes ved et stort Møde i Kalundborg om det nationale Spørgsmaal og opfordrede alle til at afgive Nejstemmer. I sin Tale udtalte Brandes bl. a.: En dansk Dame er brudt ud af den nationale Kamp og har paaberaabt sig en dansk Folketingsmands Godkendelse af sin Virksomhed, og han har ladet dette staa uimodsagt. Men hans Modstandere forlanger kun, at han skal trække sig tilbage til Privatlivet for at fuldende sin Datters og sin egen politiske Opdragelse. — Ogsaa Fru von Wildenradt lod høre fra sig. Hun kaldte Brandes for »en tysk Jøde« og betegnede sin Faders Modstandere som »Danmarks største Tosser«.

Resultatet af Afstemningen blev, at der blev afgivet 1273 Nejstemmer mod 1227 Jastemmer. »Hejmdal« skrev, at Valget var et Lyspunkt ikke mindst for de Danske Syd for Kongeaaen, »og det uden Hensyn til, hvad der videre vilde blive foretaget i Kalundborgkredsen«. Da der ingen Modkandidat meldte sig inden den i Valgloven satte Frist, erklæredes Krabbe den 15. April for valgt. Og han modtog Valget. Men for mange var det en Sorg, at hans Parti ved næste Rigsdagssamlings Begyndelse valgte ham til 1. Viceformand, en af Folketingets Æresposter.

Folketingsvalget fik det af alle ventede Resultat, at Venstrereformpartiet føjede en ny Sejr til de tidligere. Det vandt 13 Kredse og talte nu 76 af Tingets 114 Medlemmer. Det forhandlende Venstre mistede syv Kredse og havde nu 16 Mandater. Højre blev halveret fra 16 til otte og Socialdemokraterne gik frem fra 12 til 14.

I 29 Kredse var der kun een Kandidat opstillet, i 62 to, i 21 tre og i to Kredse fire Kandidater. Vælgertallet var 404,271. Af disse stemte skriftligt 228,576 (56,5 %), men i otte Kredse foregik Valget uden Afstemning, og i 21 Kredse opgaves der Ja- og Nejstemmer, hvilket giver en mindre Valgdeltagelse.

Stemmerne faldt saaledes:
Venstrereformpartiet fik 103,495 Stemmer (1898: 90,070).
Højre fik 53,517 Stemmer (1898: 58,755).
Socialdemokratiet fik 43,015 Stemmer (1898: 31,870).
Det forhandlende Venstre fik 25,618 Stemmer (1898: 36,395).

Mellem de nyvalgte, der sluttede sig til Venstrereformpartiet, var bl. a.: Fabrikejer Alfred Benzon, Skoleinspektør Johan Ottosen, Redaktør Sigurd

Berg, Redaktør Anton Bing, Redaktør C. Slengerik*), Lærer Jensen-Knudstrup og Husmand Laust Jensen.

Johan Ottosen.

Sammenligner man Stemmetallene med Mandattallene, er det let at se, at Valget ikke gav et retfærdigt Billede af Vælgernes Anskuelser. De otte Højremænd repræsenterede gennemsnitlig omtr. 6,700 Stemmer, medens en Venstrereformmand gennemsnitlig kun havde omtr. 1360 Vælgere bag sig. Men det maa dog huskes, at Venstrereformpartiet ikke fik talt alle sine Stemmer. I syv af dets største Kredse valgtes Kandidaterne uden Afstemning, og i mange af dets Kredse foregik Valget ved Ja- og Nejafstemning.

Men hvad man end kunde sige om Valglovens ulige Fordeling af Mandaterne, det maatte vedgaas, at Regeringen og Højre havde lidt et stort Nederlag. I selve København, Kongens og Regeringens By, valgtes kun een Højremand, men syv Socialdemokrater og fem Venstrereformmænd.

I Venstrekredse var der stor Glæde over Sejren. Og fra alle Sider lød det, at nu maatte Højreregeringen vige. Højres Generalkorrespondent, der dyppede sin Pen i Ministeriets Blækhus, skrev ganske vist, at Folketingsvalgets Udfald ikke kunde have afgørende Betydning. Venstrereformpartiet havde ved Valget haft Makkerskab med Socialisterne, og man kunde derfor ikke afgøre, hvor stor Styrke Venstrereformpartiet i Virkeligheden havde. Men i de fleste Højrekredse var man klar over, at nu kunde Højre ikke klamre sig til Magten længere. Og mange forstod ogsaa, hvor selvmorderisk Højre havde baaret sig ad.

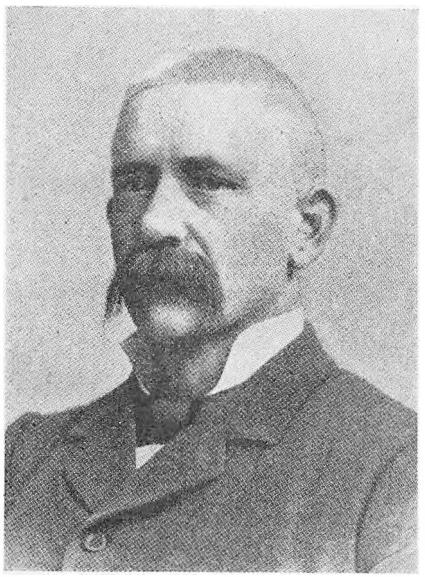

Carl Slengerik.

*) Paa sine ældre Dage var denne slagfærdige Debattør ved et Vælgermøde ude for følgende Afbrydelse: »Hvor kan det være, Slengerik, at dit Haar er hvidt, men dit Skæg sort?«. »Det skal jeg sige dig«, svarede Slengerik omgaaende, »det kommer af, at mit Haar er tyve Aar ældre end mit Overskæg«. Og Afbryderen druknede i Latter.

Det burde have givet Plads for Venstre for længe siden. For at bevare Magten havde Partiet fortæret sig selv næsten til sidste Rest.

Ogsaa Venstre ventede, at Kongen nu vilde bøje sig for Valgets klare Afgørelse. En usædvanlig krybende Artikel i Albertis Blad »Dannebrog« i Anledning af Kongens Fødselsdag den 8. April, vakte dog kun Mishag i den øvrige Venstrepresse. Venstre havde ikke i Sinde at krybe op ad Slottets Trapper.

Imidlertid skete der foreløbig intet. Ministeriet og Kongen saa Tiden an. Et Par af Ministrene begav sig paa Rejse til Udlandet. Der skulde altsaa foreløbig intet ske. J. C. Christensen, der følte sig træt af Overanstrengelse, kunde da kort Tid efter Valget med god Samvittighed rejse til Karlsbad, hvor han haabede ved en Maaneds Kur at kunne genvinde sit Helbred. Men de fleste ventede dog, at Højreregeringen vilde fratræde i Sommerens Løb

I Midten af April havde Overpræsident Oldenburg en lang Samtale med Kongen. Han tilraadede Kongen at tage et Venstreministerium. Kongen svarede, at han vilde tænke derpaa, naar han i Juli kom hjem fra sin sædvanlige Ferierejse til Wiesbaden. Rygter om denne Samtale kom ud og fandt ogsaa Vej til Dagbladenes Spalter. Alt stod dog i Uvishedens Tegn. En god Maaneds Tid efter Valget kunde »Berlingske Tidende« skrive: »Man turde fra alle Sider gøre klogt i for en overskuelig Fremtid at regne politisk med Hs. Majestæts nuværende Ministerium. Det er efter Hs. Majestæts Ønske traadt til i vanskelige Tider, og saa længe det nyder Kronens uforanderlige Tillid, vil det utvivlsomt ikke undslaa sig for at fortsætte sit brydsomme Hverv. Det ene afgørende i saa Henseende er og bliver Kronens Vilje.«

Sandt er det, at Ministeriet ikke hvilede paa noget som helst andet end Kongens Vilje. Og hvem vidste, hvad han vilde. Ogsaa i adskillige Venstrekredse var der Tvivl om, hvorvidt Kongen vilde et Systemskifte. Maaske ønskede han et nyt Højreministerium eller foretrak at beholde det gamle.

LITTERATUR:

Rigsdagstidende 1894—1901. — Venstrereformpartiets Partiprotokoller 1895—1901 (i Venstres Arkiv i Rigsdagen). — Beretninger om Højres Delegeretmøder 1894—1900. — Im. Bang og Vilhelm Elberling: Rigsdagsvalgene 1895—1910 (1911). — Det danske Folks Historie, VII—VIII (1926—27, 1929). — Alex. Thorsøe: Grundrids af den danske Rigsdags Historie 1866—1915 (1919). — V. Hørup i Skrift og Tale, III (1904). — Erik Henrichsen: Viggo Hørup (1910). — Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger, II (1925). — N. P. Madsen-Mygdal: Politiske Oplevelser (1912).

N. Neergaard: Om Forliget (Tilskueren, Maj 1894). — Harald Holm: Forligets første

Rigsdagssamling 1894—95 (1895). — J. C. Christensen: Den ny Tid (1895). — J. C. Christensen: Venstrereformpartiet (1898). — Vilh. Lassen: Folketingsvalget 9. April 1895 (Tilskueren, April 1895). — Thomas Larsen: Rigsdagsværelse No. A («Vendsyssels Tidende« 23. September 1932). — J. P. Jørgensen: Agrarerne og Folketingsvalget 1895 (1895). — Harald Holm: Kampen om Ministeriet Reedtz-Thott (1897). — Vilh. Lassen: Rigsdagssamlingen 1899—1900 (Tilskueren 1900, S. 427—34). — Alex. Thorsøe: Den danske Rigsdag og Udenrigspolitiken 1866—1908 (1913). — Fredrik Bajers Livserindringer, udgivne af hans Søn (1909). — Chr. Søndergaard: Emil Bojsen (Jydsk Maanedsskrift 1911). — Enevold Sørensen: Venstrepressen 1887—1912 (1912). — Foreningen af Venstreblade 1887—1932 (1932). — J. V. Christensen: Dansk Provinspresse (1925). — J. C. Christensen: Dansk Politik (1901). — Erik Henrichsen: Venstreministerium (Tilskueren 1901, S. 68—81). — Folketingsmand Krabbe og Sønderjylland. En Redegørelse af Niels Hjort (1901). — Fred. Nørgaard: Rigsdagsmand H. P. Hansen (1919). — Ove Rode: Venstre-Reformpartiets Tid 1894—1901 (»Det ny Aarhundrede, V, 1907—08, S. 90—99). — A. Vejlø: Spaaner og Splinter. Muntre Minder fra Thing og Tribune (1924). — »Berlingske Tidende« $^{17}/_{5}$ 1901.

TREDJE AFSNIT

SYSTEMSKIFTET

DET FØRSTE VENSTREMINISTERIUM DANNES

I Midten af Juni 1901 rejste Kongen til Wiesbaden, og Mandag den 15. Juli ved Middagstid vendte han tilbage til København. Den følgende Dag anmodede han Ministeriet Sehested om at indgive Afskedsbegæring. Den officielle Meddelelse herom fremkom først Onsdag den 17. og lød saaledes: »Som Ritzaus Bureau erfarer, har Konsejlspræsidenten i Gaar, Tirsdag, til Hs. Maj. Kongen indgivet Ministeriets Demission. Kongen har behaget at modtage denne og har samtidig overdraget Ministeriet midlertidig at fungere.«

Christian IX.

Det er utvivlsomt, at Kongen ikke med særlig Glæde foretog dette Skridt. Han skal engang have sagt: »Det er let nok for mig at skaffe mig nogle Venstreministre, men sig mig, hvorledes skal jeg blive af med dem igen«. I Kongens Omgivelser var der dog stærke Krav om, at nu maatte Systemskiftet komme. Særlig virksom for at det skulde ske var Prinsesse Marie og hendes Gemal Prins Valdemar. Men ogsaa Kongens Broder, den fine og elskværdige Prins Hans, der nærede frisindede Anskuelser, lagde sin Mening i Vægtskaalen.*)

*) Under en Samtale med Forfatteren Peter Nansen, der dengang var Journalist ved »Politiken«, udbrød Prins Hans: »Ak, véd De, at Hs. Majestæt altid siger, at jeg er en skrækkelig Radikaler. Jeg maa altid høre ilde for, at jeg er Abonnent paa »Politiken«.« Prinsen føjede til, at han ikke altid kunde lide Bladets Tone. Det var uklogt af et Blad, hvis Politikere ønskede at komme til Magten, at det ikke altid respekterede Kongens Uansvarlighed.

Prinsesse Marie.

Kongen indsaa nu, at et Venstreministerium var en Nødvendighed. Men han henvendte sig ikke til J. C. Christensen, Venstrereformpartiets Fører, under hvis Ledelse Sejren var vunden. Under fæstnede parlamentariske Forhold havde andet været utænkeligt. Kongen opfordrede Professor, Dr. jur. J. H. Deuntzer, der var Venstremand, men ikke aktiv Politiker, til at danne en ny Regering. Opfordringen var ledsaget af Kravet om, at ingen Socialdemokrat og ingen af »de otte« maatte faa Sæde i Ministeriet. Det var et rent Venstreministerium, Kongen ønskede.

I Hofkredse havde Deuntzer længe været paa Tale som Chef for en kommende Venstreregering. Han var Medlem af Bestyrelsen for Det østasiatiske Kompagni, som havde Prinsesse Maries særlige Bevaagenhed. Og det berettes, at Prinsessen efter Aftale med Kongen indbød Deuntzer til en Middag i Det gule Palæ. Ved Bordet havde Deuntzer faaet Plads lige over for Kongen. Under Middagen tog Kongen sit Glas og hilste paa ham, idet han sagde: »Ikke sandt, Hr. Professor, De er jo Venstremand?« Lidt forbavset over dette Spørgsmaal skal Deuntzer nervøs have svaret: »Jo, jo, Deres Majestæt, til en vis Grad, Deres Majestæt!«.

Prins Hans.

Deuntzer, der var mere end til en vis Grad Venstremand, paatog sig den Opgave, Kongen gav ham. Han telegraferede straks til J. C. Christensen, som opholdt sig i Aarhus, men

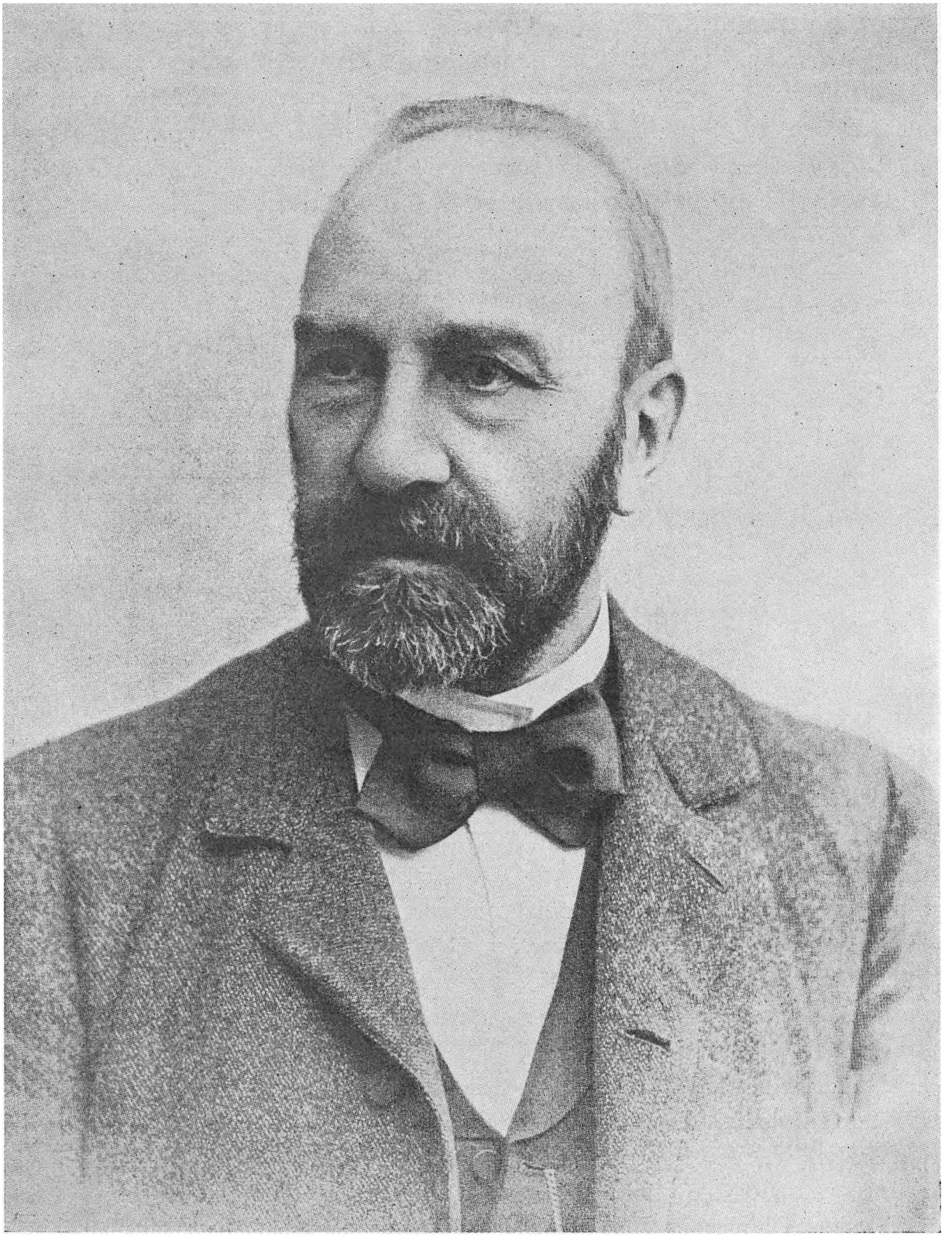

J. H. Deuntzer.

var rejst derfra, da Telegrammet naaede frem. Torsdag Morgen den 18. kom han til København. Efter sin Ankomst havde han en Samtale med Deuntzer. Og der blev telegraferet til C. Hage, der opholdt sig i Paris. Hage begav sig om Aftenen den 18. paa Hjemrejse, og undervejs, i Köln, telegraferede han til J. C. Christensen. Han bad ham møde sig i Roskilde, at de paa Vej til København kunde tale om Stillingen. J. C. Christensen kom, som Hage ønskede, og i Toget drøftede de Situationen. Det er for Resten den eneste Gang, jeg har set J. C. Christensen nervøs, har Hage engang fortalt. Det var til at se, at de mange Forhandlinger havde taget en Del paa ham.

Den politiske Karrusel.

Hage kom til København den 20. Paa et tidligere Tidspunkt havde Deuntzer ved en Mellemmand henvendt sig til Hørup med Anmodning om en Samtale. Hørup gav afvisende Svar. Han var svagelig og ønskede vel ogsaa først at forhandle med sine politiske Venner. Endelig fandt han vel ogsaa, at en anden end Deuntzer, der ikke var rigsdagsvant, burde være det nye Ministeriums Chef.

Begivenhederne mødte ikke J. C. Christensen og andre ledende Venstremænd uforberedte. Allerede inden Aprilvalget havde J. C. Christensen drøftet et kommende Venstreministerium med C. Hage. J. C. Christensen sagde i Samtalens Løb, at Højres Stilling var saa uholdbar, at et Systemskifte maatte indtræde, hvis ogsaa det forestaaende Valg gik Højre imod. Og da kunde der ske Henvendelse til Venstre om at danne Regering. J. C. Christensen spurgte Hage, om han var villig til at indtræde i en Venstreregering. Hertil svarede Hage Ja med den Tilføjelse, at han i saa Tilfælde ønskede Finansministeriet. J.C.Christensen vilde selv have Kultusministeriet. Og han føjede til, at det vilde være naturligt, at Bondestanden blev repræsenteret ved en af sine egne. Han nævnede i denne Forbindelse Ole Hansen som den bedst skikkede, hvilket Hage var enig med ham i.

I Forhandlingerne inden Hages Ankomst deltog foruden Deuntzer og J. C. Christensen ogsaa Alberti og Ole Hansen, der tidligt modtog Opfordring til at blive Landbrugsminister. Den 19. forhandledes der med Grev Holstein-Ledreborg, som efter Opfordring var kommet til Stede. Skønt han ikke havde haft Sæde i Rigsdagen den sidste halve Snes Aar, stod der endnu Glans om hans Navn. Han var Hørups Meningsfælle, og han skal da ogsaa under Forhandlingen have spurgt: »Hvor er Hørup?« Deuntzer tilbød, at Holstein kunde overtage Chefpladsen i Ministeriet og Udenrigsministeriet. Selv vilde han da være Justitsminister. Men Holstein afslog til sidst Opfordringen. Han gav som Grund hertil sit vaklende Helbred og sit Ukendskab til Nutidens Politik og dens Mænd. J. C. Christensen var ejheller særlig virksom for at overtale ham. Og Holstein gled dermed ud af Forhandlingerne.

Om at optage Mænd af det forhandlende Venstre kunde der slet ikke være Tale. Men selv om Venstrereformpartiet var et samlet Parti, bestod det af oprindelig adskilte Grupper. Og hertil maatte der tages Hensyn. Hage krævede derfor, da han efter sin Ankomst den 20. deltog i Forhandlingerne, at der igen skulde rettes Henvendelse til Hørup, og han paatog sig at søge en Samtale med ham. Hage søgte at bevæge Hørup til at sige Ja. Men Hørup vægrede sig. Derimod saa han gerne, at Edvard Brandes, der var til Stede under Samtalen, gik ind i Ministeriet. Men denne Udvej stødte paa afgjort Modstand fra J. C. Christensens Side. Lørdag Aften den 20. henvendte Hage sig saa igen til Hørup, og efter en indgaaende Samtale lod Hørup sig bevæge til at sige Ja.

Søndag Formiddag den 21. optoges Forhandlingerne paany mellem Deuntzer, J. C. Christensen, Alberti og Hage. Men fra J. C. Christensens og Albertis Side rejstes der Modstand mod Hørups Optagelse i Ministeriet. Ogsaa J. C. Christensen maatte tænke paa Ligevægten mellem de forskellige Grupper. Personlig nærede han ingen Uvilje mod Hørup og forstod ogsaa, at den gamle Venstrefører fra Kampdagene kunde give Ministeriet Farve, men han var bange for at faa Regeringen for københavnsk præget. Derfor stillede han sig uvillig over for Hørups Indtræden, og Edvard Brandes turde han slet ikke byde Landbodemokratiet. Hage fik da det ubehagelige Hverv at meddele Hørup, at hans Navn mødte Modstand. Hørup sendte derpaa straks et Brev til J. C. Christensen, hvori han tog sit Tilsagn tilbage. Men senere paa Dagen kom Redaktionssekretær Ove Rode til Hage og fortalte, at Hørup var forbitret.

Først havde han vægret sig, saa havde han givet sit Ja, og nu var han bleven vraget. Hans Venner var vrede, og »Politiken« vilde fra første Færd være uvenlig sindet mod den nye Regering.

Saaledes var Stillingen Søndag Aften den 21. Vanskelighederne syntes næsten uovervindelige. Men Mandag den 22. blev Forhandlingerne fortsatte. J. C. Christensen havde tidligere foreslaaet Enevold Sørensen, der tilhørte den

Kultusminister J. C. Christensen ved sit Arbejdsbord i Kultusministeriet.

Bergske Fløj, som Indenrigsminister. Dette havde mødt nogen Modvilje, og denne Modvilje forstærkede sikkert J. C. Christensens Ulyst til at se Hørup som Medlem af Ministeriet. Men nu bøjede man sig for J. C. Christensens naturlige Ønske om at faa Enevold Sørensen med, da han ellers vilde være eneste Bergianer i Ministeriet. Der var ogsaa Enighed om, at de militære Ministerier blev besat med Oberst V. H. O. Madsen som Krigsminister og Kontreadmiral F. H. Jøhnke som Marineminister. Tirsdag Morgen den 23. var Ministeriets Sammensætning i Virkeligheden en Kendsgerning — uden Hørup.

Men mange, ogsaa mange af J. C. Christensens politiske Venner, havde imidlertid arbejdet for i sidste Øjeblik at faa Hørup med. Navnlig Sigurd

Berg virkede ivrigt herfor. En afsluttende Sammenkomst Tirsdag Formiddag bragte da Løsningen. Oprindelig var det Meningen, at Enevold Sørensen skulde have hele Indenrigsministeriet, ogsaa Trafikministeriet*), men nu enedes man om at opfordre Hørup til at overtage Trafikministeriet, og Hage henvendte sig igen til Hørup, der under stærk Pres fra sine politiske Venner sagde Ja, skønt han allerede dengang var stærkt mærket af Sygdom.

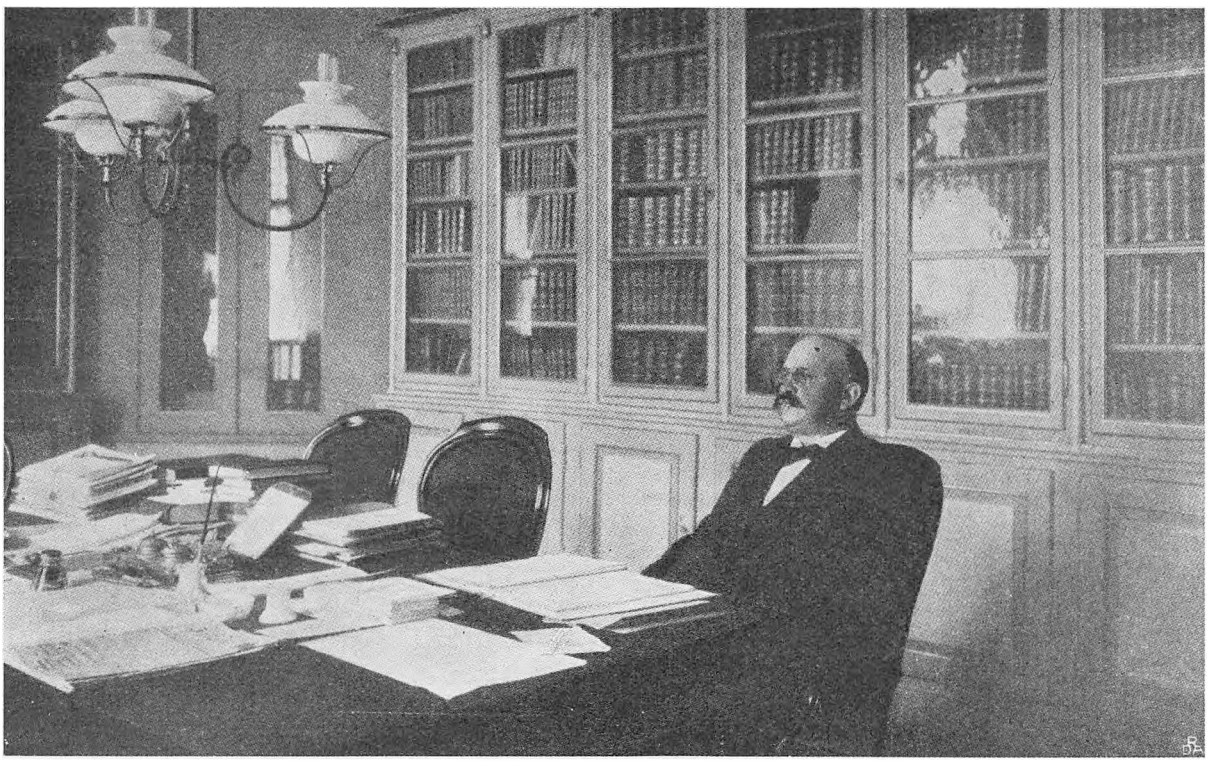

Justitsminister P. A. Alberti ved sit Arbejdsbord i Justitsministeriet.

Den 23. Juli om Eftermiddagen kunde Deuntzer da forelægge Kongen følgende Ministerliste:

Konsejlspræsident og Udenrigsminister: Professor, Dr. jur. J. H. Deuntzer.
Finansminister: Folketingsmand, Grosserer Christopher Hage.
Kultusminister: Folketingsmand, Statsrevisor J. C. Christensen.
Justitsminister: Folketingsmand, Højesteretssagfører P. A. Alberti.

*) Trafikministeriet eller Ministeriet for offentlige Arbejder oprettedes første Gang ved kgl. Resolution af 13. Januar 1894, men bortfaldt ved Landbrugsministeriets Oprettelse 22. Maj 1896. Ved kgl. Resolution af 27. April 1900 blev det imidlertid igen udskilt fra Indenrigsministeriet som et selvstændigt Ministerium.

Landbrugsminister: Folketingsmand, Gaardejer Ole Hansen.
Indenrigsminister: Folketingsmand, Redaktør Enevold Sørensen.
Trafikminister: Redaktør Viggo Hørup.
Krigsminister: Oberst V. H. O. Madsen.
Marineminister: Kontreadmiral F. H. Jøhnke.
Den 24. Juli forelaa Ministeriets officielle Udnævnelse. Hørup havde ofte

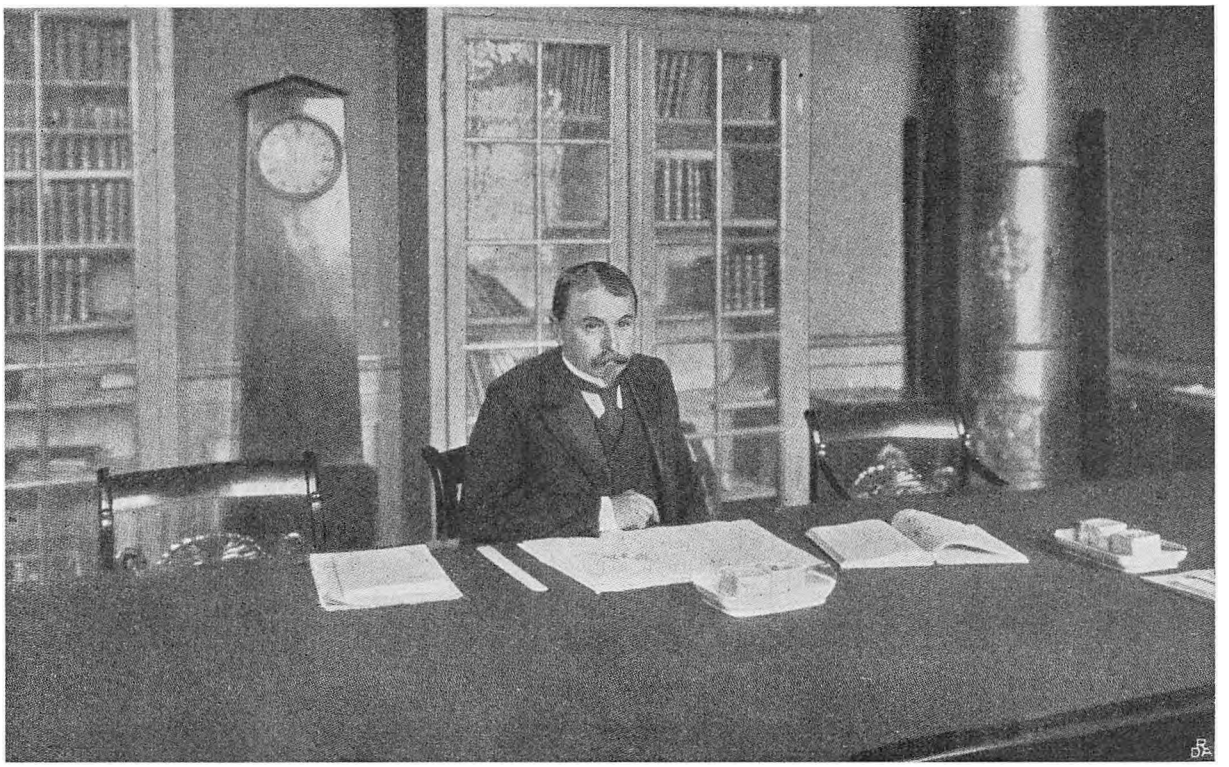

Finansminister C. Hage ved sit Arbejdsbord i Finansministeriet.

brugt stærke Ord om Kongen, især i Provisorieaarene. Men da Kongen, under Ministeriets første Møde med ham, hilste paa Ministrene, henvendte han efter Sigende nogle venlige Ord særlig til Hørup.

Venstreministeriet betød Folketingsparlamentarismens Sejr. Et Slægtleds Venstre havde arbejdet mod dette Maal, bitter og haard havde Kampen været, og nu var Maalet naaet. I Venstrekredse hilstes dette med stor Glæde. Den, der hin Sommerdag, den 24. Juli, var paa Fodtur i det skønne Odsherred, glemmer aldrig, hvor festligt Flagene vajede ved Gaarde og Huse, og mindes, med hvilken Fryd man talte om det, der var sket.

Det var et omfattende Systemskifte, der indtraadte, da Venstre overtog

Regeringsmagten. Ogsaa med Hensyn til, hvilke Personer der kunde blive Ministre, begyndte en ny Tid. Tidligere var det Godsejere og høje Embedsmænd, der beklædte disse høje Stillinger, nu blev en Gaardejer og en Skolelærer Ministre. Højre havde navnlig søgt til Landstinget efter Ministeremner, nu var det Folketingsmænd, der blev Ministre. Før havde adelige eller dog »fine« Navne givet Ministerierne Præg — kun ganske enkelte sen-Navne er at finde i tidligere Ministerlister — nu sad Christensen, Hansen, Madsen og Sørensen i Kongens Raad. Det var Bondens og det jævne Folks Tid, der nu kom.

Venstrereformpartiets Presse hilste det nye Ministerium med største Tilfredshed. »Frederiksborg Amts Avis« skrev: »Vi hilser det med den største Glæde og Jubel, at der nu bliver udnævnt et rent og klart Venstreministerium, og vi haaber sikkert, at det vil vise sig, at Ministeriets Sammensætning er et godt, rummeligt og frisindet Udtryk for Landets Venstre.« »Politiken«, hvor Edv. Brandes afløste Hørup som Redaktør, sluttede en Velkomstartikel saaledes: »En anden Tid kommer, og rundt om i Landet vil i Dag Tusinder og atter Tusinder af Stemmer forenes i det samme Ønske: »Leve Ministeriet! Leve Venstre! Leve det nye Danmark!« «

Det forhandlende Venstres Blade udtalte sig forstaaeligt nok med noget Forbehold. De tilsagde Ministeriet velvillig Forhandling, men frasagde sig ikke Retten til at øve Kritik. »Sorø Amtstidende« skrev, at det vilde holde sig lige langt fra smaalig Kritik som fra blind Underkastelse, og i en spids Bemærkning gør det opmærksom paa, at »den Morsomhed, at d'Hrr. Alberti og Hørup kan mødes hos Skræderen for at bestille Habitter er oplivende i denne tørre Tid.«

Der lød enkelte Beklagelser over, at Ministeriet var saa lidet grundtvigsk præget. Sofus Høgsbro, denne ihærdige Talsmand for et grundtvigsk Venstre, delte disse Beklagelser. Han var »mellemfornøjet«. I sin Dagbog for 23. Juli skrev han: »Ministeriet udnævnt. Bergs og Hørups venner med tilsidesættelse af Grundtvigs, bygget paa en øjeblikkelig folkestemning, men vil den holde?«

»Kristeligt Dagblad« beklagede, idet det tænkte paa Hørup, at der i Ministeriet var »optaget Elementer, der offentlig har indtaget en afgjort fjendtlig Stilling over for Kristendommen og den offentlige Moral.«

I Højres Blade var Tonen naturligvis langt fra velvillig. Længst ude var »Vort Land«, der skrev: »Ministeriet Deuntzer har det som Tykmælk i Torden-

vejr; den løber sammen og skilles ad paa samme Tid. Landet kunde visselig have trængt til naturligere og sundere Kost«. Og i Højrekredse, Mand og Mand imellem, var Kritikken ikke blid. Kunde de nye Ministre virkelig bestride deres høje Embeder? Kunde de repræsentere Landet paa værdig Maade? Kunde Degnen fra Stadil*) virkelig være Minister for Universitetet og Det kongelige Teater? Kunde han tale Fransk?**) Og Gaardmanden fra Bringstrup,

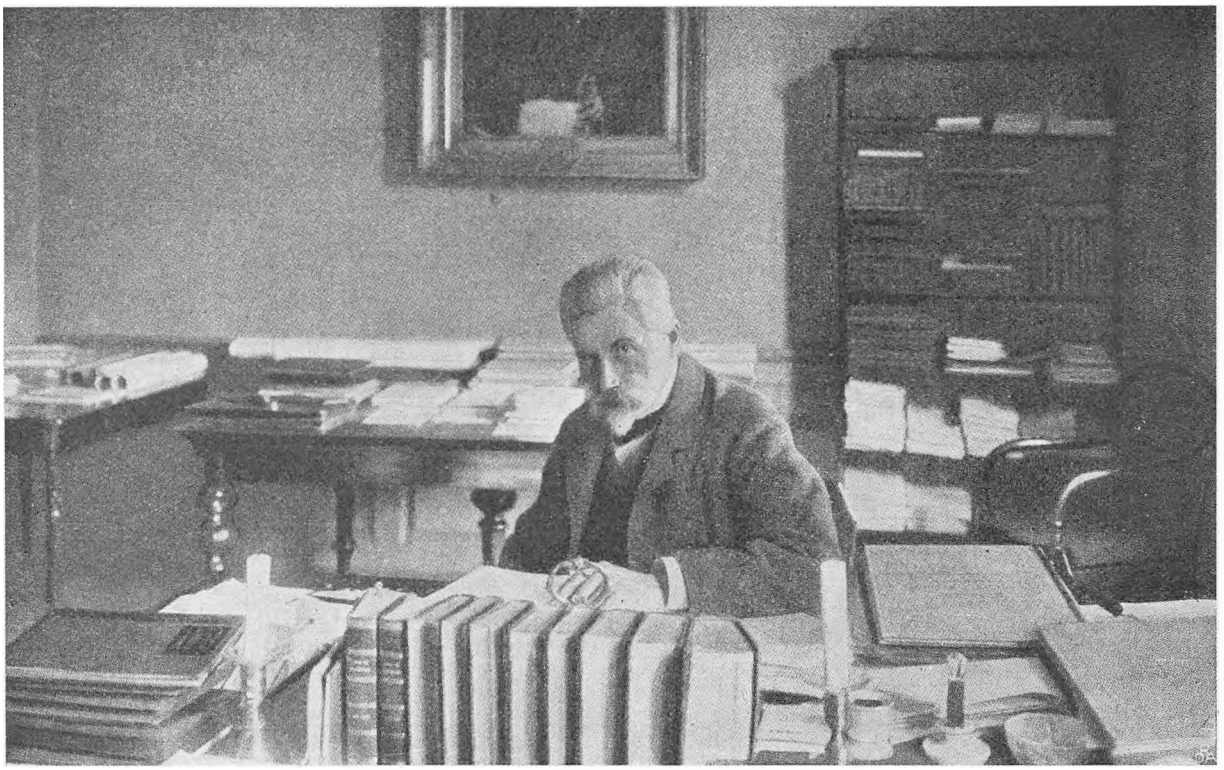

Trafikminister Hørup ved sit Arbejdsbord i Trafikministeriet.

der gik med Træsko hjemme i Stalden, duede han virkelig til at være Minister? Ogsaa Ministrenes Navne vakte Undren. Ole Hansen fortæller en fornøjelig Historie herom. Den Dag, Ministeriets Udnævnelse forelaa, rejste han med

*) I. C. Christensen passede, i saa stort Omfang hans politiske Arbejde tillod det, baade sit Skolelærerembede i Stadil og Kirkesangertjenesten i Stadil Kirke, indtil han blev Minister.

**) Naturligvis kunde han ikke tale Fransk, sagde man. Men det fortaltes, at han nu, da han var bleven Minister, tog Undervisning i dette Diplomaternes Sprog. Han sad paa Skolebænk. J. C. Christensen lod Historien løbe en Tid. Men saa aflivede han den. Det er en udmærket Historie, skrev han, men helt rigtig var den ikke. Det var ikke Undervisning i Fransk, det drejede sig om, men i Tysk, og det var ikke i Aar, men i Fjor, Undervisningen fandt Sted, og det var ikke ham, men hans Datter, der fik Undervisning, men ellers var Historien rigtig nok.

Toget fra Hovedstaden for at komme hjem til Bringstrup. Efterhaanden fyldtes Kupeen, og der sad bl. a. ogsaa en Dame, der havde en Avis med. Hun læste Navnene paa de nye Ministre. »Her er skam én, der hedder Madsen«, sagde hun, »og én, der hedder Christensen. Og her har vi én, der hedder Sørensen, og her er min Sandten én, der hedder Hansen. Det var dog nogle grinagtige

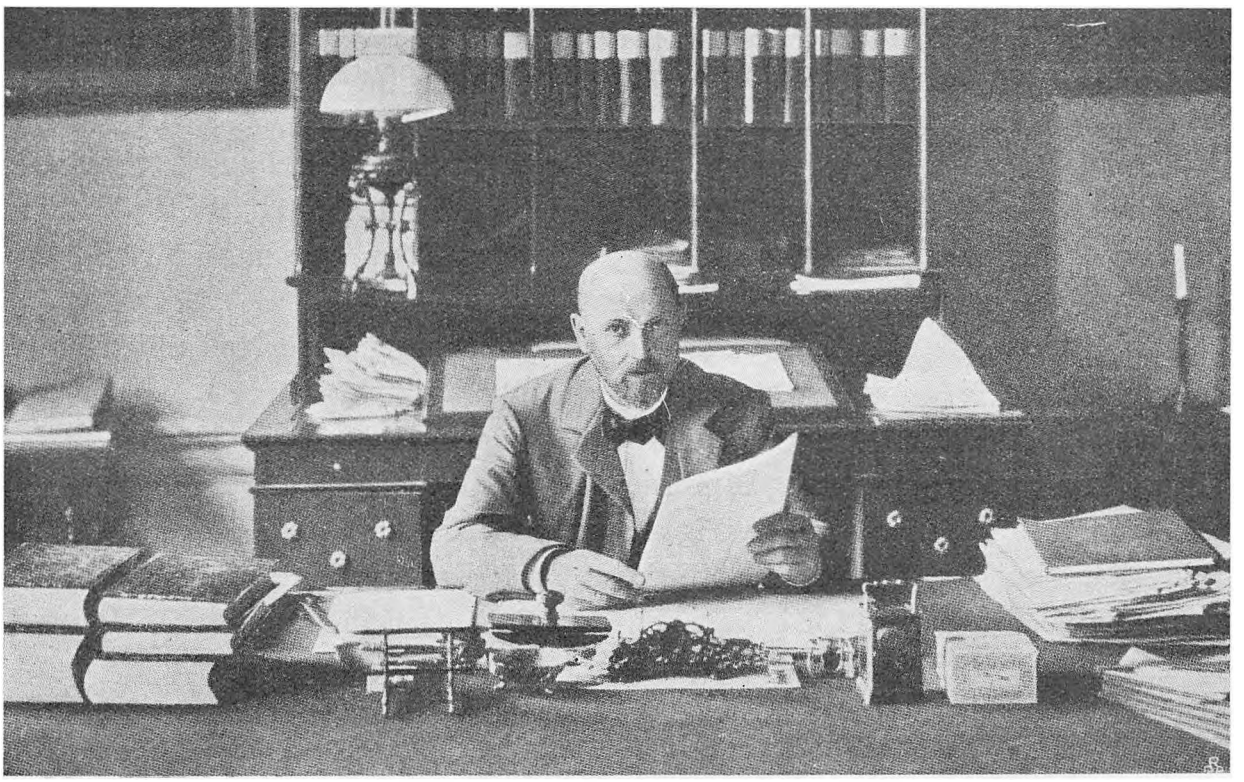

Landbrugsminister Ole Hansen ved sit Arbejdsbord i Landbrugsministeriet.

Navne.« Ja, i Forhold til Navne som Sehested, Schnack, Lüttichau og andre lød de maaske nok lidt ejendommelige, men de var dog danske.

»Vort Land« satte en Historie i Omløb om, at Landbrugsministeren selv aabnede sit Ministeriums store Post. Han sad og svedte over Papirerne, og i Kontorerne kunde Personalet ikke faa Sagerne til Behandling. Ole Hansen vilde selv. Sandheden var den, at Departementschefen meddelte den nye Minister, at Sekretæren var vant til at sortere Posten og fordele den til de forskellige Kontorer. Kun de vigtigste Sager kom ind til Ministeren. Men han fandt det rigtigst, at Ministeren foreløbig fik hele Posten for at faa et Overblik over, hvad der var. Dette fornuftige Raad fulgte Ole Hansen. De første to Dage aabnede han selv Posten, og saa gik man tilbage til den gamle Ordning. Men

af denne lille Fjer opstod »Vort Land«s fem Høns. Departementschefen kom og viste Ministeren Bladets Angreb og sagde: »Det er jo Løgn«. »Ja, det er det«, sagde Ole Hansen, »men lad kun Bladet lyve et Par Dage, det holder nok op«.

I mange Kredse herskede der Tvivl om, at de nye Ministre kunde magte deres Opgave. Den gamle Biskop Swane i Viborg skal i dyb Bekymring have sagt, at man jo før havde set Riger gaa under. Ja, endog enkelte Venstremænd nærede Ængstelse. Ole Hansens gamle Lærer paa Tune Landboskole, A. Svendsen, sendte Lykønskning, men sluttede sit Brev saaledes: »Jeg vilde nu helst have set, at du havde sagt Nej.«

Denne Mistro, som nogle nærede til de nye Ministres Duelighed, forsvandt dog meget hurtigt. Ikke mindst J. C. Christensen vandt hurtigt Ry for kyndig og dygtig Ledelse af sit Ministerium.*) Ministeriet bar ikke hans Navn. Men det var ham, der især gav det politisk Vægt.

Af Ministeriets Medlemmer var Konsejlspræsidenten og de to militære Ministre ret ukendte for den store Vælgerbefolkning.

Johan Henrik Deuntzer (1845—1918) er født i København 20. Maj 1845. Hans Fader var Arkitekt og Murermester. Han studerede Jura, men afbrød sit Studium i 1864 for som frivillig at deltage i Krigen. I en meget ung Alder blev han, kun 27 Aar gammel, juridisk Professor og var i høj Grad yndet som Universitetslærer. 1894 blev han Æresdoktor. Han udsendte en Række videnskabelige Skrifter fra sit Fagomraade, og hans juridiske Indsigt og praktiske Dygtighed blev taget stærkt i Brug baade af Staten og private Selskaber. Han var Medstifter af Det østasiatiske Kompagni og sad i dets Bestyrelse fra 1897 til 1910. Allerede i Firserne sluttede han sig til den liberale Bevægelse i København, men han afslog Opfordringer til at stille sig til Rigsdagsvalg. Han var stærkt optaget af at faa gennemført en Retsreform. Trods sine Venstreanskuelser fristedes han da til at sige Ja til at blive Justitsminister i Hørrings Regering. Men gennem en Samtale med Hørup fik han Bugt med sin Fristelse.

Han var da politisk et ubeskrevet Blad, da han modtog Kongens Opfordring til at træde i Spidsen for en Venstreregering. Han havde ingen nærmere Forbindelse haft med det Parti, hvoraf Ministeriet udgik, men Kongen, der

*) Jydske Bønder lader sig ikke overvælde, selv naar store Begivenheder indtræffer. Da J. C. Christensens Fader hørte, at Sønnen var bleven Minister, sagde han: »Det havde a snart aldrig troet«. Og en Broder til den nye Minister tog tilsvarende roligt paa Sagen: »Saa kommer Jens Christian foreløbig ikke hjem og fisker«.

kendte ham og satte Pris paa ham, mente at han var den rette Mand til at danne Overgang mellem det gamle og det nye.

Ogsaa Marineministeren, Henrik Ferdinand Jøhnke, var af borgerlig Herkomst. Han er født i København 11. Maj 1836. Hans Fader var Snedkermester. Han gik den sømilitære Vej, deltog i Kampen ved Helgoland om Bord i Fregatten »Niels Juel«. Han steg ret hurtigt i Graderne, blev 1885 Komman-

Konsejlspræsident J. H. Deuntzer ved sit Arbejdsbord i Udenrigsministeriet.

dør, 1899 Kontreadmiral. Han havde et skarpt Hovede og en tilsvarende Tunge. Tidligt var han kommen i Forbindelse med Venstres ledende Mænd, især Frede Bojsen. Anledningen hertil var hans store Interesse for Københavns Forsvar til Søsiden. I Marinen respekterede man hans administrative Evner, hans store Dygtighed og Energi, men det siges, at han var mere frygtet end elsket. Han følte sig helt som Sømand, og drøje Vittigheder sparede han ikke paa. Der gaar adskillige fornøjelige Anekdoter om ham. Engang inden sin Ministertid aflagde han Besøg paa Det kongelige Teater, hvor Kammerherre Fallesen var Chef. Under dennes Ledelse blev Jøhnke vist om i Teatrets forskellige Lokaler, og til sidst kom de ind paa Scenen. Jøhnke beholdt stadig

sin Uniformskasket paa, og Fallesen udbrød: »Hr. Kommandør! Her er vi i Kunstens Tempel. Her blotter man Hovedet«. Jøhnke rettede sig selvfølgelig efter denne venlige Henstilling. Men tænkte vel sit. Nogen Tid efter aflagde Fallesen efter Indbydelse Besøg paa Orlogsværftet, hvor Jøhnke regerede, og her viste han om. Da de kom ind i den store Maskinhal, tog Kammerherren sin Hat af — her var jo Teknikkens Tempel — men Jøhnke sagde Tak for sidst

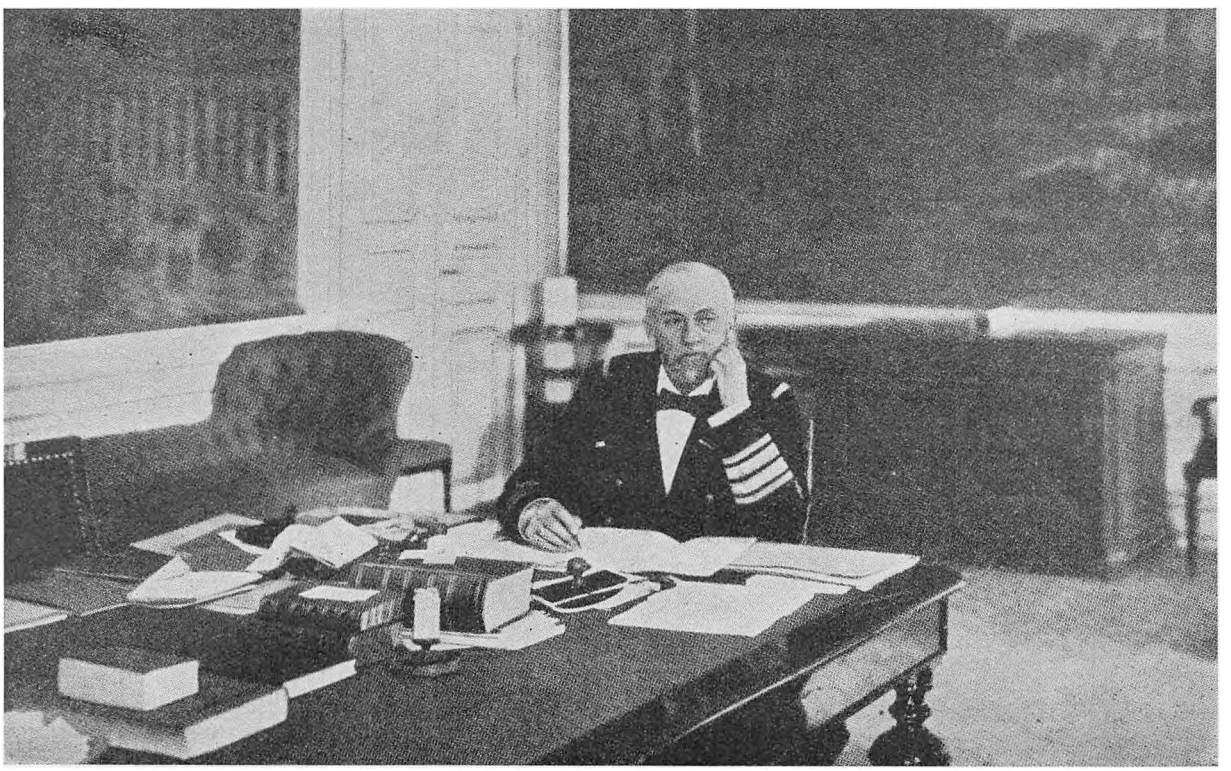

Marineminister Jøhnke ved sit Arbejdsbord i Marineministeriet.

ved at sige: »Behold De kun Hatten paa, Hr. Kammerherre, her spiller vi ikke Komedie.«

Ogsaa den nye Krigsminister stammede fra Folkets brede Lag. Han er født 11. April 1844 i København, hvor hans Fader var Overfyrbøder. Ogsaa han deltog i Krigen 1864, stod oprindelig ved Fodfolket, men overgik til Artilleriet. I mange Aar virkede han som Lærer ved den militære Højskole, hvor han i høj Grad var skattet af sine Elever. Han var højtbegavet Matematiker, og han knyttede sit Navn til forskellige militærtekniske Opfindelser, af hvilke navnlig Rekylgeværet gjorde ham kendt i Fagkredse langt ud over vort Lands Grænser. Krupp tilbød ham at blive artilleristisk Leder af Fabrikkerne i Køln,

men Madsen sagde Nej til denne højtlønnede Stilling. Derimod overtog han i 1900 Stillingen som Krupps Repræsentant i Danmark. Han var da Chef for Fæstningsartilleriregimentet, men traadte uden for Nummer. Sin Stilling som Krupps Agent opgav han, da han blev Krigsminister.

Det var da en højt anset og fremragende dygtig Mand paa sine Omraaader, der blev Venstres første Krigsminister. Han havde ikke haft nærmere Tilknyt-

Krigsminister Madsen ved sit Arbejdsbord i Krigsministeriet.

ning til Venstre. Paa en Rejse i Maj 1901 traf Sofus Høgsbro Sognepræst Johannes Clausen. Denne, der var Madsens Svoger, henledede Høgsbros Opmærksomhed paa Madsen som Krigsminister i et kommende Venstreministerium. Men Høgsbro og iøvrigt ogsaa Hørup arbejdede under Ministerkrisen for, at J. C. Christensen skulde overtage et samlet Forsvarsministerium. Dette afviste J. C. Christensen. Hans særlige Ønsker for Krigsministerposten var Kaptajn Lütken, som han personlig kendte, og som stod i Venskabsforhold til den Bergske Familie. Men Udgangen paa Overvejelserne blev altsaa, at Oberst Madsen blev Krigsminister. Vanskeligt kunde man ogsaa have faaet en mere militærkyndig Officer til denne Stilling. Men Madsen var især Hærens

Mand, Jøhnke i udpræget Grad Flaadens. Spændingen mellem de to Ministre bragte senere adskillige Vanskeligheder.

FOLKEFESTEN 1. SEPTEMBER 1901.

Den Glæde, Systemskiftet havde vakt rundt om i Landet, fik et smukt Udtryk i et Folketog til Kongen og i en storstilet Folkefest i »Kongens Have« den 1. September.

Kongen havde følt Angrebene paa Højreregeringerne som Angreb paa sig selv personligt, og det var ikke helt med Urette. Sandt er det, at Venstrepressen tit havde brugt Sprogets uslebne Ord, naar de i Kampaarne omtalte Kongen. Det var især Ministrene, man vilde ramme, men nogle Skud traf ogsaa Kongen, der stadig holdt fast ved Højre trods Folkets stigende Tilslutning til Venstre. Men nu var Systemskiftet omsider kommen, og en mild Forsoningens Aand over for Kongen bredte sig inden for store Dele af Venstre. I Venstrekredse fremkom da den Tanke, at et Folketog burde takke Kongen for Systemskiftet.

Hen mod Midten af August udsendte 33 kendte Venstremænd, der ikke var aktive Politikere, en saalydende Opfordring: »Forvissede om, at der i dette Øjeblik er en almindelig Trang i det danske Folk til at bevidne Hs. Majestæt vor Glæde og Taknemmelighed for den ved sidste Ministerskifte vundne Udsigt til fredeligt og frugtbart politisk Arbejde i vort Fædreland, tillader vi os at anmode Meningsfæller om hver i sin Kommune at vælge en Tillidsmand til at mødes med os i København paa en Dag, der maatte være Kongen belejlig, enten sidst i August eller først i September, for i Forening at tolke for Hs. Majestæt de Følelser af Hengivenhed og Taknemmelighed, der i Anledning af det skete Systemskifte besjæler det store Flertal af det danske Folk«.

Ikke hos alle vakte denne Henvendelse Bifald. »Sorø Amtstidende« skrev: Lad os vogte os for at faa Højres Snobberi i en ny Udgave. Ogsaa andre Steder fandt man det utidigt at ville gøre Systemskiftet til et Udslag af Kongens Velvilje.

De 33 Venstremænd nedsatte et Forretningsudvalg. Det bestod af Købmand Anders Larsen, Holbæk, Gaardejer Peder Nielsen, Lisbjerg Terp, Gaardejer H. P. Olsen, Hjelmsømagle, Højskoleforstander Kristensen-Randers og

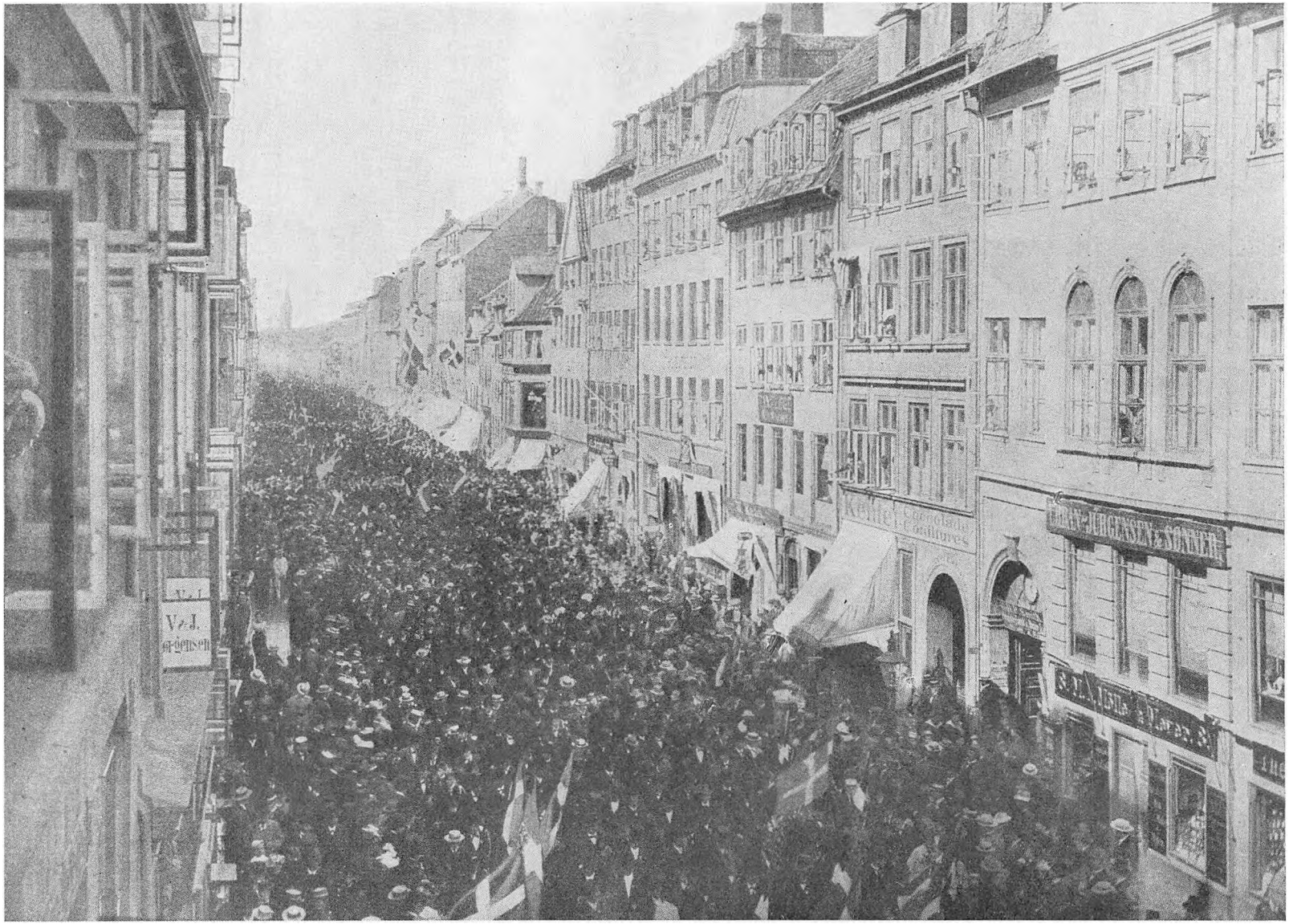

Fra Folketoget Søndag 1. September 1901. Toget vandrer gennem Gothersgade.

Gaardejer Hans Skøde, Veerst. Senere blev Udvalget tiltraadt bl. a. af Redaktør Vilh. Lassen og H. Witzansky, der udgav Dagbladet »København«.

De fleste Steder blev der valgt Sendemænd, og Festen holdtes Søndag den 1. September.

I et Festprogram skrev Hørup: »Efter at Venstre har ført sin Krig igennem, vil det endnu stærkere vise sig, at det ikke var en ny Forfatning, Venstre vilde,

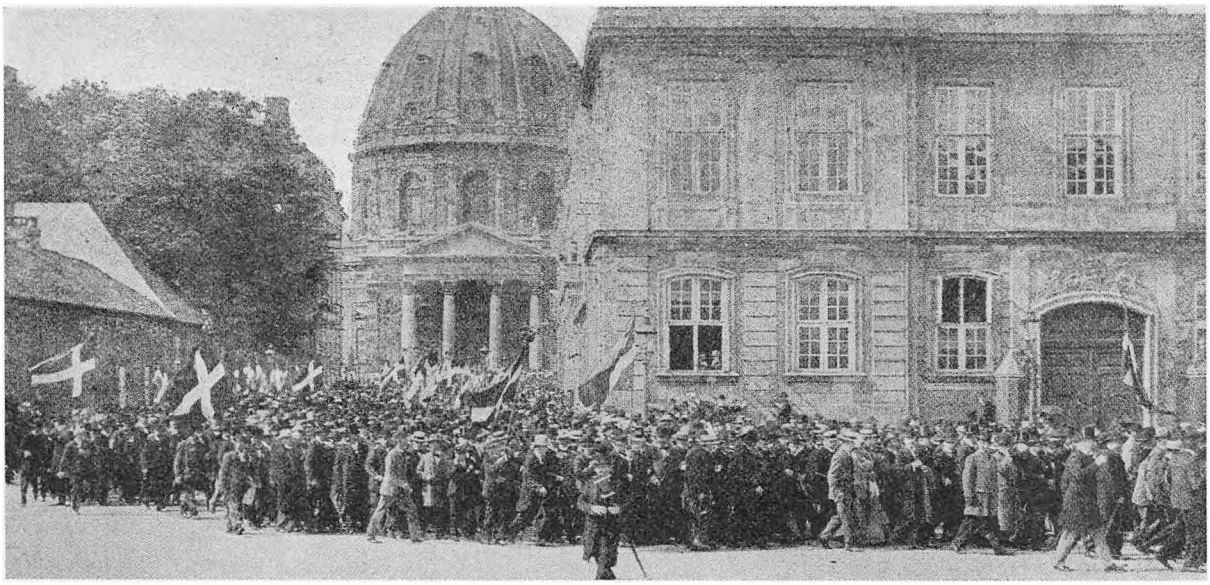

Folketogets Ankomst til Amalienborg Slotsplads.

men at den gamle skulde træde i Kraft. Alle Institutioner bliver, hvad de efter Forfatningen er: Kongemagt, Landsting, Folketing, Dommere, Embedsmyndighed, kun at de alle træder ud af Statskupets Tusmørke i Forfatningens klare Dagslys. »Herregud«, siger Højre, »er det ikke andet?« Og »Herregud«, føjer mangt et radikalt Hjerte til, »skulde det være det hele?«

Men i de 30 Aar, hvor alle Kræfter i Landet droges om denne ene Sag, vidste baade Venner og Fjender, at det var vor største, vor eneste Sag. Den har fyldt og brugt et helt Slægtleds Liv og dog ikke at Aandedræt mere, end den er værd.«

I samme Festprogram skrev Konsejlspræsidenten: »Ærlighed er den bedste Politik«. Marineminister Jøhnke fattede sig paa Sømandsvis i stor Korthed: »Vi Sømænd gør ej mange Ord«. Enevold Sørensen, der i lang Tid laa alvorlig syg af Tyfus, skrev kun: »En Hilsen fra Sygelejet«.

Da Folketogets Deltagere ved Tolvtiden samledes paa Rosenborg Ekser-

cerplads afløste den ene Regnbyge den anden, men senere blev det Opholdsvejr. Et Tog paa omtrent 15,000 vandrede til Amalienborg, hvor Kongen og hans Familie opholdt sig. Hans Døtre, Prinsesse Alexandra og Kejserinde Dagmar, var hjemme paa Besøg. Kl. 1 modtog Kongen i Riddersalen en Deputation paa 60 Mand. Til Stede var Konsejlspræsidenten. Gaardejer Ole Jensen, Nygaarde ved Skanderborg (fra 1902 til sin Død 1908 Landstingsmand) var Ordfører. Han oplæste en Henvendelse til Kongen, hvori det hed, at Udnævnelsen af Venstreministeriet overalt i Landet havde fremkaldt en bevæget og højtidsfuld Stemning. Fra mange Sider paa een Gang vendte Tanken sig mod Kongen, »og saaledes er vi komne i Dag i Følge Valg af vore Medborgere rundt om i Landets Kommuner for at bringe Deres Majestæt vor Hilsen og Hyldest. Det er ikke vort Ærinde at tilegne os Kongen for vort Parti . . .vi er komne for i Oprigtighed og Alvor at bringe Deres Majestæt en dobbelt Tak, en Tak,

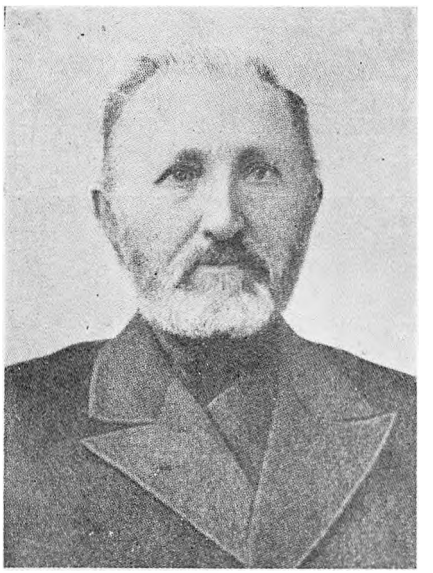

Gaardejer Ole Jensen, Nygaarde.

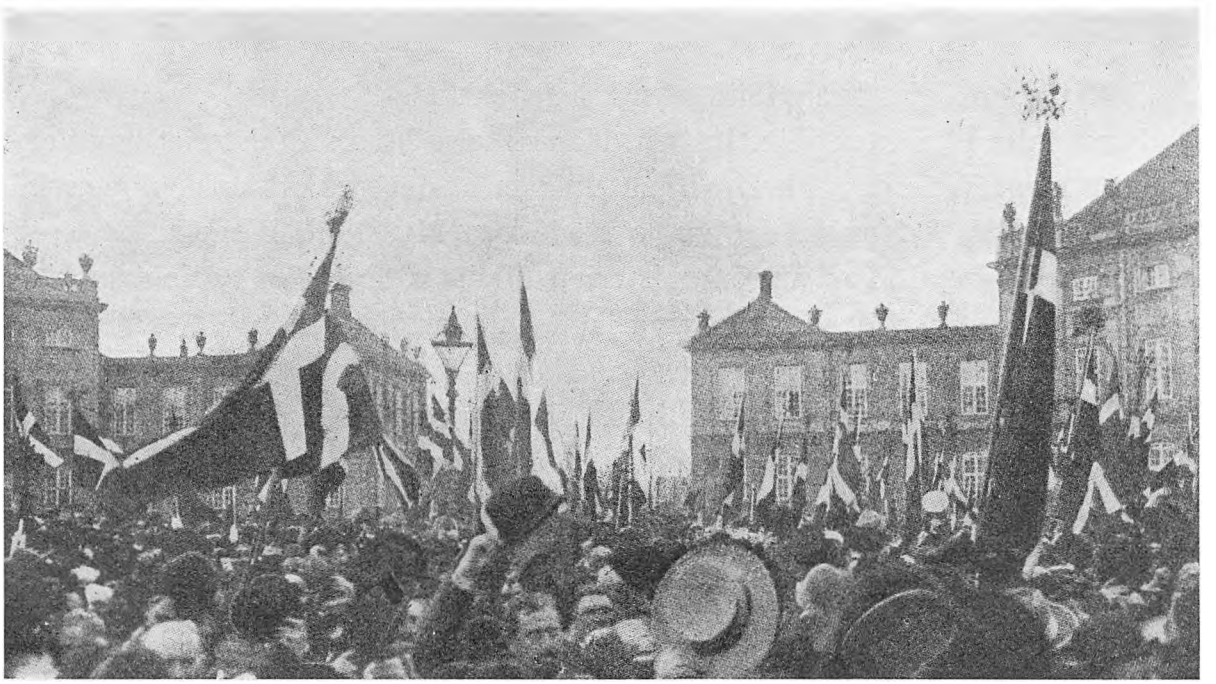

Folket hylder Kongen foran Christian VII's Palæ.

fordi Kongen i et afgørende Øjeblik saa, at en Forandring i Regeringsmaaden var bleven nødvendig og uundgaaelig, hvis det politiske Arbejde skulde trives paa fredelig og frugtbar Maade, og en Tak, fordi Kongen vendte sin Tillid derhen, hvor Folkets store Flertal havde sit Haab og sin Fortrøstning.«

Kongen svarede, at ogsaa for ham var den 23. Juli en Mærkedag, og sluttede sin Tale med at sige: »I det Haab, at den skete Forandring maa skabe Fred og Enighed til Held og Lykke for Fædrelandet, beder jeg Dem bringe min hjertelige Hilsen til alle dem, i hvis Navn De er komne.«

Folketingsmand Alfred Christensen.

Efter Audiensen traadte Kongen og hans Familie ud paa Balkonen og blev hilst med begejstrede Hurraraab af den tusindtallige Forsamling, og Kongen udbragte et Leve for Danmark.

I »Kongens Have« samledes om Eftermiddagen en halv Snes Tusinde Mennesker til en politisk Folkefest. Paa Talerstolen havde Ministrene med Undtagelse af de to syge, Hørup og Enevold Sørensen, taget Plads. Her saaes ogsaa Dr. Geert Winther og J. C. Christensens Fader.

Folketingsmand Alfred Christensen ledede Mødet.

Først talte Redaktør Vilh. Lassen. Han udtalte bl. a.: Ministeriet har Venner, saa langt Venstre rækker. Vi venter ikke, at det straks skal komme med Favnen fuld af Reformer; det vil jo støde paa Modstand i Landstinget. Vi haaber, at Højre altid vil være Ministeriets Modstandere. Med Socialdemokraterne vil der undertiden blive Samarbejde, undertiden Kamp. Et Afsnit af Vilh. Lassens Tale lød ordret saaledes: »Maaske kan der komme den Dag, da vi har Valget mellem at svigte en af de Reformer, der staar paa vort Program, eller at støde nogle af dem af Overklassen, som vi i Dag har med os. Den Dag beder vi Regeringen om ikke at svigte. De 50 Stemmer, vi kan miste opadtil, dem kan vi vel undvære. Men svigter vi, da gælder det 50,000 Stemmer nedadtil.«

Ogsaa Konsejlspræsidenten talte. Han udtalte bl. a., at Ministeriet var udgaaet af den almindelige Valgret, og det vilde gøre sin Gerning i fuld Fortrøstning til den almindelige Valgret.

Senere talte Landstingsmand Madsen-Mygdal. Han fremhævede, at det nye Ministeriums Dannelse var den glædeligste Begivenhed i de sidste 50 Aar. Tunge Aar var gennemlevede, men mange havde troet paa Livets og Aandens Magt: Tscherning, Grundtvig og mange andre, men først og fremmest C. Berg. Han troede paa Sandhedens og Rettens Magt, og han haabede usvigelig paa Sejr for Friheden i Danmark. Nu er dette Haab sket Fyldest. Madsen-Mygdal sluttede sin Tale med et Leve for Mindet om de gamle Helte.

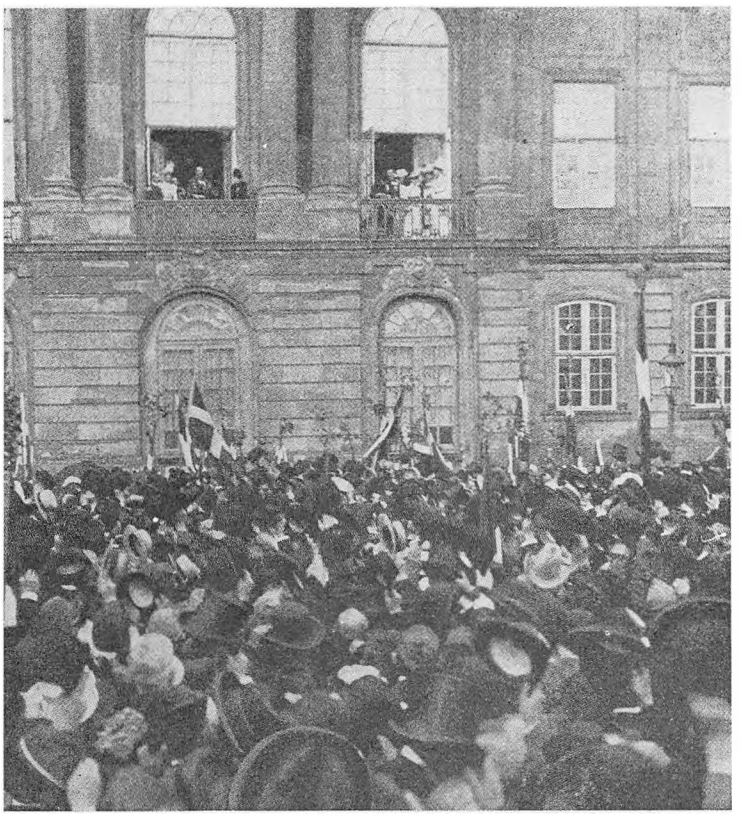

Kongen taler til Folket.

Om Aftenen holdtes et stort Fællesmaaltid i Gothersgades Eksercerhus. Her blev der talt for Kongen og for Ministeriet, og her fremsatte Konsejlspræsidenten i en Tale Ministeriets Program: Der maatte gennemføres en folkelig Retspleje. Ministeriet agtede at foreslaa Nedsættelse af en Forsvarskommission. Intet maatte ske angaaende Danmarks Forsvarsberedskab, før alt var lagt klar for Dagen. Dog var Ministeriet bestemt paa, »at vort gamle utidssvarende Feltskyts bliver afløst af bedre Vaaben«. Ogsaa en Udvidelse af de politiske Rettigheder gennem den almindelige Valgret (til Kommunevalg) var paatænkt, en Skattereform maatte gives, og en Lov om Afløsning af Tiende gennemføres.

Senere talte Dr. C. N. Starcke for Danmark og Overretssagfører Staal for Landboerne. Men iøvrigt kunde ikke alle i det store Lokale høre de officielle Taleres Ord. Dette havde til Følge, at der rundt om i Salen dannede sig lokale Forsamlinger med uofficielle Talere. Nogen Overraskelse vakte det, at ingen

Bonde var udset til at tale ved Folkemødet eller Fællesspisningen. Men det var danske Bønder, der alle Steder ved deres store Tal gav Festen ydre Præg.

LITTERATUR:

Venstres Partiprotokoller 1900—1901. — »København« 22. Juli 1926 (Udtalelser af Ole Hansen og C. Hage). — »Tiden« 16. April 1916. — Hans Roger Madol: Christian IX (1936) — A. Maaløe: En Pressemands Erindringer (1933). — Peter Nansen: Portrætter (1918). — »Politiken« 23. Juli 1926.